

DAS ZEITLICH.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 10 Jänner 1901.

גליון 8.

קראקא י"ט שבט, תרס"א.

המז"ל:

חברת "אחיאסף".

תבן הענינים:

ברנר לור.
יוסף קלוזנר.
G.
ש. ב"ד.

נסיונות לפתרונים. III.
מעט חשבונות. IV-III.
במכתבי-העתים.
בארצות המערב. ב.
חקים ומשפטים ליהודים.
מאורעות ומעשים.
השקפה על דברי המדינות.
צמח-הדר. (שיר)
פוחת והולך (ציור)
השואפים. (פיליטין)

י"ל פריץ.
י"ל פריץ.
י"ח טביוב.

תנאי החתימה:

באוסטריה-הונגריה:

לשנה 14.— קראנען.
לחצי שנה 7.—
לרבע שנה 3.50

ברוסיה:

לשנה 6.— רוב"ב.
לחצי שנה 3.—
לרבע שנה 1.50

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה " 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פֶּרַנְק.
בארץ ישראל " 15 "

מחיר כל גליון 15 ק/ 30 העל.
בעד חילוף הכתבת 20 ק/.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פשיט 20
הילך 10 קפ/.

כתבת "הדור":

בשאר ארצות:

Administr. „HADOR“, Krakau, Gertrudy 19.

ברוסיה:

Verlag „Achiassaf“, Warschau, Postkiste 25.

מכתבי-עתי חדשי למדע לספרות ולעניני החיים

שנה רביעית.

יוצא לאור בכל חודש כמאז מן יאנואר 1901

העורך: א. גינצבורג.

המ"ל: חברת אחיאסף.

ה"שלה" במשך שנות קיומו קנה לו מקום נכבד בספרותנו, וכל טובי הקוראים העברים כבר יודעים את מהותו, את צורתו המוסרית והספרותית, את רוחו הכללי ואת השקפתו היסודית. על כן די לנו לאמר, כי ה"שלה" יהיה גם בעתיד מה שהיה עד כה, לא ישונה ולא יתחלף, וולתי בדבר אחר שצרכי השעה דורשים לעשותה, כי בעת הזאת, שהתעוררות הלבבות הולכת וגדלה והתשוקה מתהזקת בעב, להבין את כל הנעשה בקרבנו - יקדיש ה"שלה" מקום יותר רחב לחלק הפובליציסטיקה והבקורת וישתדל יותר לתת לקוראיו השקפות נכונות על ההזיונות החשובים בהתפתחות חיינו וספרותנו בהנהגה. אולם גם חלק הספרות היפה - ספרים וישרים - והענינים המדעים לא ינעו, כי אם יגדלו כשזכו וערכו. - תנאי החתימה על "השלה" ברוסיה: לשנה 6 ר"ב, להצי שנה: 3 ר.ב. באוסטריה-אונגריה לשנה 16 קראנען; באשכנז 13 מארק; בשאר ארצות 17 פראנק; בארץ ישראל 15 פראנק, להצי שנה חצי המחיר הנ"ל. לרבע שנה לא התקבל החתימה על "השלה" לבד.

להחותמים על מכה"ע "השלה" והדורי ביחד

יוזל המחיר בשני ר"ב

וישלמו: ברוסיה לשנה 10 ר"ב, להצי שנה 5 ר"ב, לרבע שנה 2,50 ר.ב. באוסטריה-אונגריה 25 קראנען, באשכנז 20 מארק, באנגליה 20 שילינג, בשאר ארצות 27 פראנק, בא"י 25 פראנק, להצי שנה חצי המחיר הנ"ל, לרבע שנה רבע המחיר הנ"ל.

הנהגה לחותמי "השלה" ו"הדור"

החותמים על מכה"ע "השלה" והדורי ביחד או על אחד מהם יוכלו להשיג ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה, כלם או חלק מהם, בחצי מחירם, וכל אחד מחותמי "הדור" ו"השלה" החפץ ליהנות מהנהגה ולהביא אל ביתו ספרים יקרי הערך במחיר מצער, ישלה מחירים כפי המחיר הרשום בזה (היינו בנכיון 50% ממחיר הקצוב בקטלוג) בהוספת דמי הפאטא. כל אחד מהספרים אפשר להשיג נ"כ מנכרטים בכריכת בד מהודרת, ועבורה יש להוסיף עוד 20 קאפ בעד כל כריכה.

ואלה המה הספרים ומחירם לחותמי "הדור" ו"השלה":

לחותמי "הדור והשלה"	לקונים אחרים	לחותמי "הדור והשלה"	לקונים אחרים
דעת אלהים, דר. ש. ברנפלד,	98 ק" (פארטא 10) 50 קאפ	ר' יהודה הלוי, ב"ח	112 . . . . .
חמשה ספרים	55 12	ר' אברהם בן עזרא, ב"ח	42 . . . . .
ספרות ישראל, פרופ' כה. שמיני-	20 6	לקושי קדמונים (ר' האי גאון, ר"ש	138 . . . . .
שניידער, ארבעה ספרים	70 14	שרביט הזהב, ר' דונש בן לברט)	91 . . . . .
תולדות ש"י, דר. ש. ברנפלד	46 12	ר' יהודה אלרזיזי תהכמוני	50 . . . . .
דרך תשובה, צלפחד כהן חיים	25 4	החנוך, ספענסער	1- . . . . .
התייה	50 12	מכתבים ע"ד הספרות ד. פרוישמאן	390 . . . . .
דרך לעבוד גולים, ס. לילענבלום	185 44	מגלת ספר, ר"י עפרון	40 . . . . .
לקורות היהודים ברוסיה ופולין,	20 6	התורה והחיים בימי הביניים, ד"ר	160 . . . . .
בן-ציון כ"ץ	80 18	מ. גירעפאן, שלשה חלקים	
מיכאל זקש, ד"ר, ש. ברנפלד		ירמיה הנביא, פראסי לאצארון	
תולדות הריפורמציון הרתית,		ר"י ליפמאן צונץ, ש. פ. ראבי-	
ב"ח, דר. ש. ברנפלד		נאוויטש	

הנהגה מיוחדת לחותמי "הדור"

מלבד הספרים המנויים למעלה, יוכלו להשיג רק חותמי "הדור" לבדם את ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה למקחים נמוכים מאד, שהם כדי שליש המחיר הקצוב, ואלה הם הספרים:

לחותמי הדור	המחיר הקצוב	לחותמי הדור	המחיר הקצוב
דין והשבוך, שריוואש	28 ק" (פארטא 6 ק") 14 ק"	דניאל דירונדה, עליית הרגום פרוישמאן; 168 ק" (פארטא 16 ק") 60 ק"	ביריניקה, שובאכער . . . . .
הגיתו הדרש, רבי הרצל	40	אפרים קוה, אייערכאך	68 . . . . .

כתבת "הדור" ו"השלה":

ברוסיה:

לשנה . . . . . 6. רו"ב
 לחצי שנה . . . . . 8. "
 לרבע שנה . . . . . 1.50. "

מחיר כל גליון 30 הילר, הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיש 20

הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המול: חברת "אחיאסף".

תנאי החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה . . . . . 14. קראנצן
 לחצי שנה . . . . . 7. "
 לרבע שנה . . . . . 3.50. "

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . . . 12 בארק
 באנגליה לשנה . . . 12 שילינג
 בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
 בארץ ישראל " . . 15 פרנק.

Krakau, 10. Jänner 1901.

Nr. 3. — גליון ג.

קראקא, י"ט שבת תרס"א.

נסיונות לפתרונים.

מאת **בְּרֵנֶר לֹר.**

(III. *)

נתבונן נא רנע אל היהודים הצרפתים; אני יודע ומכיר אותם היטב. אני יודע את כל המעשים שהם מוכשרים להם. האנשים האלה לא רק ישכפרו בכל אחדות המקשרת אותם עם אחיהם בני ארצות אחרות, הנתונים בצרה, כי אם גם חפצו לעשות את האמללים האלה אחרים לכל הצרה אשר השיגה אותם באשמתם הם. הם לא הסתפקו בזה שהיו לשוֹבְנֵי יוֹתֵר גדולים מן הצרפתים בעצמם. הם נתקו את קשר האחדות אשר חבר אותם אל יתר אחיהם, כמו שכן עשו גם היהודים בשאר הארצות אשר בהן השתוו בזכותיהם לאזרחי הארץ באין הבל. והיהודים האלה התיחקו מעמם במדה כזו, עד כי בעת הזאת, אם המצא ימצאו בתוכם איזו עשרות אנשים שהם נכונים להגן על אחד מאחיהם המענים, הנה המצא ימצאו לעומתם אנשים לאלפים שהיו נכונים לעמוד בעצמם על המשמר באי-הרשדים עם הפטריוטים השוֹבְנֵי יוֹתֵר הצרפתים היותר נלהבים. היהודים התיחקו זה מזה, ושמש היה להם להרפה ולדראון. ומה אפוא יבקשו כעת מאחיהם אשר הרחיקו אותם בזרוע? למה זה יקרבו עתה אל העני? על העני, על המענה להניד להם: זמן רב יותר מדאי חשבתים לאחים לי, אך אתם, אתם בושתם ונבלמתם באחי, וכעת בוא תבאו לדבר אלי בשם האחיה הזאת?...

יאכלו נא היהודים האלה את פרי ההתבוללות אשר הפצו בה, אשר דרשוה ואשר עוד הנן יגיבו עליה. לפחות ידעו נא לקבל את תוצאות תורתם אשר הורו, ולימים יבואו ויניחו נא לאלה אשר יבינו באופן אחר את רגש הכרתם הפנימית ואת מושג חירותם. הנה דלה יהדותם עתה מאד; ואולם הם הלא חפצו בזאת. עתה הם רק אזרחים, אשר המשפט הקדום העמידם למטה מיתר בני ארצם. וכאשר חדלו להיות יהודים, אבד מהם אותו הכח אשר היה נותן להם היכלת להלחם נגד המשפט הקדום הזה ונגד התוצאות הכרוכות אחריו. ומה יחפצו מאתנו? מה נוכל לעשות למענם להוציאם ממבוכתם? היבקשו מאתנו כי נדמה אליהם? — לא! היה לא תהיה כזאת! רשות להם לקרוא בנרון נחר כי הם מפלגה דתית וכי יש להם הרשות להיות למפלגה דתית. אין אנחנו מגידים את ההפך; הרשות הזאת מובנה מאלה, ואין לנוע בה. אך מה בכך אם יש להם

רשות כזאת, בעת אשר למרות תחנוניהם ולמרות התפלספותם ולמרות טעמיהם המיוסדים על אדני המדעים החשב יחשכו תמיד בעיני אחרים כעם אשר לכרד ישכון, ואם לא כעם אשר לו ארץ מיוחדת, הנה נחשבים הם לכל הפחות כחבר אנשים מיוחד. אמנם יודעים אנחנו כי הם נכונים לכחש בכל, לכפור בכל, נכונים הם להרכיב את ראשם, להשפיל את נוס עד לארץ, למען הראות גלוי לכל כי עזבו את כל אשר קשר אותם אל העבר ואת כל אשר קבר אותם אל אחיהם במלוא העולם, הלא הם אחיהם הסובלים צרה ועני, לחץ ודחק, והם משוללים מכל משפט אדם. אך בעשותם ככה יכולים הם רק להרבות ולהצדיק את הדין על הבו והחרפה אשר ירגישו בני ארצם להם, ויחד עם זה יכולים הם להמעיט בקרבם את כשרונותיהם וסגולות נפשם להתחזק בעת צרה. וכמו כן יבא היום ועליהם יהיה לעמוד בקשרי מלחמה עם מפלגות אנשים שהם הם למדו בין כה וכה מהם את יקר ערך האחדות, — זאת המדה היקרה אשר עזובה הם. האם אין די בזה כי רא נשים אליהם לב ולא נשים אל לב את יראתם אשר על פניהם, בחפצם הנס להנין רק על תועלת עצמם? הבורגניזאיה העברית הזאת הוא הרמן אשר על פני השרה. עלינו להשליכה מאתנו כנצר נתעב. ואם היא בעצמה אינה מוכשרה להנין על נפשה מפני השנאה לישראל, לא לנו לבא לעזרתה ולהשכיח מלצנו את מטרותינו ושאיפותינו הרמות.

ולאלפי היהודים הנאנקים מתגרת ידי העני והמחסור בחוצותיהם הצרות בארצות שונות, הקוראים לאור ואיננו, לכל אלה נאמר: ההתבוללות חשים עליכם ככלי ברזל חדשים; ההתבוללות, אם תתן לכם חירות מה, רק חירות מלאה צרה וראבון נפש תתן לכם. החק יתן לכם את החירות הזאת; אבל רגשות השנאה והנקם והמשפטים הקדומים יקחו מכם ברנע השני בחזקת היד; אבד יאבד מכם חלק מלכותיכם להלחם נגד האויב אשר תמצאו לפניכם בלי הרף, והמלחמה הזאת תגזול מכם את מיטב כחכם ועשה תעשה אתכם לאינם-מוכשרים להביא את הפרי אשר אתם יכולים הייתם להביא; או אפשר גם כן, כי תשליכו את כלי נשקכם מעליכם ונפל תפלו והשפל תשפלו עד עפר והיה תהיו כתולעת ולא איש אשר בינלים תרמם ואין שם לב. או אולי תקו כי עם החליפות והתמורות בחיי החברה תכלה כעשן השנאה לישראל? ראו: הנה באו-י סגריא יאמר זה ימים רבים: יעל מפלגת הליברלים להיות אנטימסיית או בלתי היות כל עיקר. כל הסופרים, ואפילו הטובים שבהם, כבואם לדבר בדבר היהודים יעותו את הישרה. על מי ישען דריומן, על מי תמוך יסודות תורתו? — על הסופרים היותר קיצונים בדעותיהם, על

(*) עיין "הדר" גליון 1, 2.

ולאלה עלינו להגיד: לאומיות והשתוות אינן כלל שתי מלות סותרות זו את זו. אדרבה: האחת נוררת את השנייה. לדעתי אני: אותה ההשתוות של היהודים במשפטיהם ליתר כל האזרחים בארצות מנוריהם צריכה ומוכרחת להיות בתור הקדמה לתחית הלאומית. ואולם נחיק נא מקרב לבנו את הרעיון, כי באותה ההשתוות של היהודים תלוי פתרון ישאלת היהודים בעמים. אותה ההשתוות אינה אלא אהת מן המדרנות אשר בה יכולים אנחנו להניע אל הפתרון הזה. ולנו נכבד הרבר מאד, שלא למפלגת המתבוללים נניח את העבודה לדרוש את ההשתוות היהודים במשפטיהם באותם המקומות אשר שם עוד אינה.

להבין את מהות ההשתוות אשר אנחנו דורשים בשביל היהודים, צריכים אנחנו לראות ולדעת, להבין ולהכיר מה הם המשפטים החסרים להם. חסרים להם משפטי אדם וחסרים להם גם משפטי אזרח. בתור בני אדם הם סובלים עקת צרה ויגון, נושאים בעול מסים מיוחדים וחיים על פי חקים המיוחדים בשבילם, חקים המוציאים אותם מן הכלל! לא רק פקודות ומשמרות בצבור אסורות להם, כי גם מלאכות ידועות; ומלבד זאת אין להם כל מן ומחסה מפני כח האגרופ. את משפטי האדם האלה דרש נדרש ולא נחדל, יען כי בקבלת המשפטים האלה יוכלו היהודים בארצות אשר הם ישם ללכת הלאה בדרך התפתחותם השכלית והמסרית, לצאת מטיטודין השפלות אשר בה טכועה מריבתם. רק בהיותם אנשים שהתחזקו בזכות האדם, יתחדש רוחם וידעו לרכוש להם ידיעות חדשות ויבינו את אשר יוכלו לעשות בחיים. אם יחדלו לדרוש את המשפטים האלה ולא יחשבו אותם כדבר המחויב להם, יהיו לעברים בפנימיותם ממילא. ואנחנו לא נחפזין בזאת.

הנה אנחנו רואים כי אחרים מן היהודים המתבוללים בארצות המערב יתנו לפעמים נדבה ליהודים השקועים ביון העברות — אך יותר מזו לא יעשו; לא יזכרו ולא יעלו על שפתם כי אחיהם הם, ורק בעת אשר יחפצו להלחם נגד אלה מאתנו החולמים חלום תשועת ישראל, רק אז יזכרו ויעלו את הדבר הזה על שפתם.

מה אנחנו הפצים אפוא?

את אשר אנחנו הפצים, אותה נניד בלי מעצור: הפצים אנחנו לתת לאנשים נדבאים, לסובלים חפת רעב, לפועלים העובדים כמלאכה, לכל אלה אנחנו הפצים לתת את התורה להיות מכירים את ישותם. ולמטרה הזאת עלינו לפתח עד כמה שידנו מנעת את הכרת עצמותם הפרטית, לעשות אותם לאנשים שלמים בנופם וברוחם, אנשים קשורים זה אל זה ברנש אחוה. ומאשר כי הפצים אנחנו לעשותם לאנשים, לכך אין אנחנו הפצים כלל לעוונ את דרישת משפטי האדם אשר להם; ומאשר כי הפצים אנחנו שיהיו אנשים קשורים זה לזה בקשר אחוה, לכן אין אנחנו רואים ביחוד להשתוות המדינית, שהיא בעינינו אות ומופת להתבוללות. האמנם הביאה ההשתוות המדינית טובה רבה ליהודים? הן אמת הדבר, כי רואה אנכי בצרפת, באשכנז, באנגליא, באוסטריא ובאיטליא איזו צירי-עם בבתי המחוקקים המתהללים בהשתוות המדינית. ואולם לנו לא די לשמח את לבנו, וכיחוד לא די לנו להיות שבעי-רצון, להאות את זיגנר יושב ברייכסאג ואת קליין בפלמנט. אנחנו מקיים לשמחה יותר גדולה.

ראו הנה שאלתי, אם הביאה ההשתוות המדינית טובה רבה ליהודים. קורות היהודים באנגליא יתנו לנו תשובה נכונה על השאלה הזאת. בפתע פתאם, באחד הימים, מבלי דעת למה ומרוע, מבלי דעת איך היה הרבר ואיך יצא לפעול, התעוררו היהודים באנגליא משנתם ויראו והנה הם אזרחים ציפתיים. כמישך עשרים שנה השתמשו בזכותיהם אלו לתועלת

פרודון, על פוריה, על טופניל. והוא היה יכול לקרוא גם עוד בשמם של אותם הליבראליים אשר לא הזכירו מעולם את הליבראלי היותר גדול באשכנז מבלי לקרוא לו: היהודי האשכנזי. אל נא תקשו את ערפכם אפוא לחפזין לבוא אל בית אשר שם יתפוכם וינדפוכם, או לשבת אל שלחן אשר נרש יגרשוכם ממנו בהרפה ובבוז. דעו והשכילו ובנו לכם בדיכס-אתם בית לשבתכם, בית אשר שם תקבלו בסבר פנים יפות את כל הבאים להחסות בצל קורתכם, למען יאמר בארץ: מיהודה יצא צדק ואחוה מישראל.

על הדבר הזה מעירים בצדק — וההערה הזאת נראית נכונה — כי בהקדישנו את עצמנו — כה אומרים לנו — להוציא אל הפועל את רעיון-הרוח, רעיון תחית ישראל על אדמת אבותיו, נשכה לדאג למצב ישראל בעמים כעת בימינו אנחנו.

— יכול להיות — אומרים לנו — כי הצדק אתכם; אך אל מטרחתם הן לא תוכלו להניע בלתי אם אחרי שנים רבות, ומי יודע אם לא אחרי עבור מצת שנים; ובחכותנו ליום הנאולה הנה בין כה וכה נתונים היהודים על פני כל הארץ תחת המועקה אשר לחקים המיוחדים בשבילם. הנה יש יהודים היושבים בתחום מושב מיוחד; והם יושבים צפופים ודחוקים ונועים בעני ובחסר כל. הנה רואים אנחנו כי ברומיניא יחשבו היהודים כבני הארץ בעת אשר עליהם לעבוד בצבא — לשלם את ימם הרם — וכאשר יבקשו להם משפטי אזרח במדינה, אז כורים הם בעיני כל. במרוקו ובפרס מצבם עוד רע יותר; נקה ינקה כל הורגם.

על הדברים האלה היינו יכולים להשיב, כי נקה ינקה כל הורג יהודי גם בארצות ידועות, אם כי שם-החירות' כבר נתונה, וביחוד באנגליא, שישם יתענו על הטוב הרב הצפון להם באזרחותם הציפית, והיינו יכולים לשאל: מה בלב מתנגדינו לעשות לטובת היהודים האלה הדומים במשפטיהם ליתר הצרפתים? אך הם יאמרו לנו או, כי היהודים האלה משפטי אזרח להם, ורק כי היושפים הנמכרים לצוררי ישראל לא ישמרו את החקים לעשותם, על כן עליהם לדרוש כי ישם לב אל החקים — אף כי שומע לא יהיה להם.

ובכן: על השאלה אשר יציעו לפנינו לאמר: מה בדעתנו לעשות לטובת אחינו הנאנקים תחת עול חקים מעיקים? על השאלה הזאת היינו יכולים להשיב להם גם אנחנו: מה בדעתם המה לעשית לטובת היהודים האזרחים אשר בארצות אירופא ואפריקא השונות, הנתונים בעול השנאה לישראל? — אך תשובה כזאת אינה תשובה, וחסר כהם של המתבוללים אינו כלל טעם להצדיק את הדברים.

לכן עלינו להציע את השאלה באופן אחר, באופן כללי.

לעומת רעיון הלאומיות בישראל מזכירים הם את רעיון השתוות היהודים במשפטיהם לכל יתר יושבי הארץ. אולם שניאה נסה היא לעשות את ההשתוות לשם נרדף לתבוללות; ההשתוות אינה התבוללות. חפץ נחפץ בהשתוות היהודים במשפטיהם לכל יתר יושבי הארץ; אך את רעיון התבוללות נחיק ממנו.

האמנם לא זר ונפלא הרבר, לשום את רעיון הלאומיות אל מול רעיון ההשתוות, כאלו הם מתנגדים זה אל זה? האין אנחנו כעצמנו מחויקים במעוז רעיון ההשתוות, השתוות שלמה ומסוימת, השתוות שהותמה אמת, בעת אשר התבוללות לא תהיה לעולם כי אם עברות בכנדי חירות? הן אמנם לא נכחד ממנו, כי נמצאו גם ציונים אשר יסירו מקרב לבם את רעיון ההשתוות, וגם הם עושים כדבר הזה רק מאשר כי מערבבים הם אותו ברעיון התבוללות.

מעט השכונות.

באת יוסף קלוזנר.

* III.

כבר ראינו, כי שיטת התמיכה השחיתה כל חלקה טובה גם במצבם החמרי גם במצבם הרוחני של הקולוניסטים. הפקידות הבינה, שאם לא יצטרכו הקולוניסטים לתמיכה, לא יצטרכו גם לפקידים; ועל כן התאמצה לעשותם לכורמים, אשר שכלולם הורש סכומים עצומים וממילא ישארו משועבדים לפקידיהם עוד עידן ועידנים. בכל כחם השתדלו הפקידים להרחיק את הקולוניסטים מעל עבודת-האדמה, הנותנת, לכל הפחות, לחם לאוכל ומספוא לבהמה. נורא הדבר לקרוא בדין-וחשבון זה שמונח לפנינו, כיצד נלחמו העקרונים, שהיו עובדי אדמה מנעוריהם, ממש על נפשם, כיצד התחננו, לבל יעשו לכורמים, אבל הפקידות באחת: כורמים תהיו ואתנו תעבדו!.. וכדי שיצטרכו הקולוניסטים להפקידים עוד יותר, הכריחו אלה האחרונים את בני-המושבות של הבארון לטעת לא נפנים פשוטות, כי אם נפנים מעולות, אשר ייגן מעט מאד והוא נמכר במחיר גדול, ועל כן, כמובן, אין קונו מרובים וממילא יצטרכו העוסקים בו לתמיכה ולפקידים במדה עוד יותר מרובה. לבסוף נודע הדבר, כי היין היקר ביותר, היוצא מארץ-ישראל, אינו יכול להתחרות עם היין ממין זה, הנעשה בצרפת, וכל העושר שהבטיחו הפקידים להקולוניסטים היה רק חלום מתעופף. ביסוד-המעלה לקחו את הקרקעות היותר טובים ונטעו אותם שושנים, ופתאם היו האכרים לנוטעי וְרָדִים. בית-חרושת למעשה-הבושם והמר נפתח במושבה הזאת, ואלה מבני-ישראל. שהשתוקקו לשוב לתהיה בנוף ונפש על אדמת-אבות, היו מיועדים להיות קבלנים מספיקים תמרוקי-הנשים לעולם כלו... הנסיון לא הצליח, ובאחד הימים נעקרו כמעט כל השושנים, שהיו נטועות על שטח גדול של חמשים הקטר אדמה, ורק חמשה הקטר נשארו לזכר — לזכר של קלות דעת ובזבוז אמצעים, שלא נראו ולא נשמעו בעולם דוגמתם. ביזרון-יעקב היו איזה זמן רק 70 משפחות של קולוניסטים ועליהן ממונים מאתים וששים פקידים, חוץ מן הנְגָנִים ויהאדמיניסטרציה הגבוהה (עמ' 99)... בקראנו עוד שעירויות כאלה, או לא רק אין אנו מתפלאים עוד על שלא הצליחו עד כה, כי אם אנו מוכרחים להתפלא ולהשתומם, כיצד לא נשקעו הקולוניסטים במיט שערי-שמה, אשר אין מוצא ואין מפלט מהם...

הקולוניות הנתמכות ביד הועד באוריסה וכי יקרא לא נשחתו כל כך בסדר ובשטה; אך גם הן התרלו לתמיכות ולקבצנות. בתמיכות של הועד באוריסה היה חסרון עיקרי אחד: הוא חמך בסכומים קטנים, שלא היו מספיקים כדי להעמיד את הקולוניסט על רגליו בפעם אחת. הכסף היה מתמוזז והולך, והקולוניסט היה עוד הפעם מבקש-הלואה (הוא ידע, כי לזה שלא על מנת להחזיר) ועוד הפעם היה הועד נתן לו סכום קטן, שלא היה יכול להביא אל התכלית הנרצה. האשם הזה תלוי בהועד, וה' ניצבני מטעים זאת לא אחת ושתיים (עמ' 18, 44-45, 23, 50 ועוד), כי משוא-פנים אין לפניו. כמובן, גם פה אין הועד לבדו אשם; גם אנחנו אשמים על שלא השתדלנו להמציא לידו את האמצעים הדרושים, כדי שיוכל לתמוך את הקולוניות בסכומים יותר גדולים בפעם אחת. כדי לתקן את המעוות מציע מר ניצבני הצעות ברורות ונאמנות. קודם-כך הוא מטעים, כי את הקולוניסטים אי-אפשר להעמיד על רגליהם, אלא הם עצמם צריכים לקום ולעמוד על רגליהם. על כן לא יועילו שום אמצעים חיצוניים; אם הקולוניסטים יראנו בעצמם

האנשים המדיניים אשר השיביו על ידיהם את כרטיסי הבחירה שלהם, אלה כרטיסי הבחירה אשר לרגלי בערותם וְעַנְיָם של היהודים באלג'יר יכולים היו האנשים המדיניים לסחור בהם. מה היא אפוא התועלת אשר מצאו אותם האנשים בתאר-הכבוד-אורח במדינה אשר רכשו להם? האזרחים האלה מגורשים מבתי המלאכה ונרדפים על צואר מבתי החרשת. ועתה יש שיחפצו לשלול מהם לא רק את הזכות לבחור צירי-עם לבית-המחוקקים, כי אם גם את הזכות לחיות; ואיש יהודי אין בעולם אשר ידע את מכאוביהם הנוראים והאיומים, את ענים ומרודיהם ואת יאושם של האזרחים האלה, אשר אין להם לא חקים ולא משפטים. כמה היו מאושרים יותר, לו הרשו בשבילם משפטי אדם אשר היו חייבים להם ולו התאמצו אחרי כן לחנכם הנוך שכלי ומוסרי.

הנה זאת חובתנו בכל מקום אשר שם אנשים יהודים. עלינו לדרוש בשבילם רק את משפטי האישים הפרטים, שהם זכות אשר על פיהן יוכלו להתפתח כחפצם ורצונם. בארצות אשר שם אינם אלא נרים עלינו לדרוש בשבילם את הזכות אשר לנרים, וגם את הזכות שיהיו יכולים להתאזרח, אם יחפצו כדבר הזה, וגם את הזכות להתערב ולהתבלבל בעם יושב הארץ, אם ירצו בזה. רק אחרי כן נוכל לקום ולעסוק גם בחנוכו של היהודי. — מה יהיה משפט ההנוך הזה? משפט החנוך הזה ככה יהיה: עלינו יהיה ללמדו ולהוכיח לו, כי משפטי האזרח וההתבלבלות, כשיניע אליהם, אינם קץ צרותיו כי אם, להיפך, מקור צרות הדרשות ומצוקות הדרשות; צרות ומצוקות חדות ביותר ומכאיבות ביותר, משום שגם הרגשותיה היותר מהודרת יותר דקה, וצרותיו ומצוקותיו תחרורנה עמוק עמוק בלבו ותמררנה את חייו. על היהודים ללמוד ולדעת כי עד שלא יהיו מוכשרים העמים לחשוב אותם כבני אדם שווים להם—ולעולם לא יהיו העמים מוכשרים לזה — תהיה גם ההשתוות המדינית כאין וכאפס. ההשתוות הזאת תהיה כתובה בספרי החקים והמשפטים, אך בפועל לא יהיה לה מקום. המשפט הקדום לא יחדל לנצח.

אחרי אשר יבינו היהודים את הרברים האלה, עלינו יהיה רק לפקוח את עיניהם למען יבישו סביבם ולמען יבינו את הנעשה בעולם; ואז לא יחשבו עוד מחשבות על דבר ההתבלבלות. אז ישאפו גם הם להיות לעם חי בארצו, אשר יוכל להתפתח ולהשתלב באין אונס; אז יבינו כי בין זכויותיהם יש מקום גם לאותה הזכות או הרשות להיות לעם; אז יהיו חוקים למדי, לבעבור השמיע את משפטם באוני כל יושבי תבל. ויען כי יהיו אנשים אחים המאוחדים ומחברים יחד, לכן יהיה להם הכח להגיד לעמים לאמר: מה תהפצו לעשות בנו? הנה אתם הפצים כי נתן לכם מקרבנו אנשים הוני דעות אשר ילבישוכם ויאכילוכם לחם, כי נתן לכם אנשים כותבי דברי הימים אשר יכתבו בספר את דברי ימיכם, כי נתן לכם אנשים משוררים אשר ישירו לכם את שיריכם ויספרו לכם את ספורי אנדוטיכם, כי נתן לכם אנשים חכמים ונבונים אשר ילכו לפניכם וידייכוכם בדרכי החכמה והתבונה, — ואולם ראו, הנה אנחנו הפצים כי נהנה דעות ונשיר בשירים ונעשה כל מלאכה בשבילנו לעצמנו, ואז נתן לכם פרחים אשר יהיו יפים שבעתים מאשר הם עתה, כי הפרחים האלה יעלו ויצמחו במקום אשר שם אור ואויר ורוחה.

זאת היא חובתנו לכלנו: להחיש את יום הפרות אשר אמרנו, הוא היום אשר בו ירפא לשכורי לב, אשר בו ינוחו יניעי כח ואשר בו ישב גם העני בישראל תחת נפנו ותחת תאנתו.

אלה הם הנסיונות לפתרונם.

אינן מספיקות כעת רשתים שלש משפחות. נגד חוסר-אדמה זה כמעט אין עצה ואין תחבולה לעת-עתה. לפי הנראה, צריך יהיה להוציא מתוך כל מושבה ומושבה קולוניסטים אחדים ולחלק את אדמתם להנשארים, ובשביל הקולוניסטים המוצאים, וכמו כן בשביל הפועלים שנשארו בלי עבודה, דרוש יהיה ליסד קולוניות חדשות (עי' ראש עמ' 13). ואולם לעשות את הדבר האחרון אין בכחו של הועד הפלשתיני אשר באודיסה. הקולוניה קוסטינייה שישד הועד הזה עדיין לא נשתכללה ככל הדרוש, מחוסר אמצעים חמריים. אפילו לקנות עוד מעט אדמה בשביל המושבה שישד והמושבה שתמך קשה לו לעת עתה מכמה טעמים, ומה גם ליסד מושבות חדשות. את זאת תוכל לעשות, אם רק תרצה, החברה הגדולה יקיא, אשר אמצעיה מרובים ועבודה מחוץ לפלשתינא יש לה רק מעט, כי כמה שלא הצליחו מושבותינו באי, עולות הן ככל זאת הרבה הרבה על אותן שבארנטינא וקאנאדה. אם כעת היא מבטת עוד על הישוב בפלשתינא בעל מעשה פֶּילֶאֶנְתְּרוֹפִי לברד ואם גם מעשיה לעת-עתה אינם רצויים עדיין, הנה אין ספק כי סוף סוף תבין את ערך הישוב בפלשתינא גם בתור מפעל לאומי ותמצא אמצעים יותר טובים להטבת מצבו והרחבתו. כמעט כל המושבות בפלשתינא תלויות כבר גם עתה ברעת יקיא בכל הנוגע למצבן החמרי. ולמצבן החמרי הלא יכולה לדאוג חברה עשירה זו, ורק חברה זו. ובכן נשארה להועד הפלשתיני שלנו רק הדאגה למצבן הרוחני של המושבות. מהלך-הדברים עצמו מוכיח אפוא, לדעת ה' ניצברנר, כי את כלכלת נופו של האויגניסמוס הזה (כלומר של הישוב הפלשתיני) צריכה לקחת עליה החברה יקיא, ושאר חברות הישוב צריכות לשמור ולפתח את נשמתו. חלוקה לא-נכונה של המשמרות האלה לעתיד מסוכנת להאורניסמוס בלד' (עמ' 20).

הדאגה למצבן הרוחני של המושבות אינה צריכה להיות מצומצמת רק בעניני בתי-הספר לברד. לדעת ה' ניצברנר חובה על הועד הפלשתיני אשר באודיסה לעמוד על המשמר, לראות בעינים פקוחות את כל הנעשה באי, להשגיח לכל ימצאו כל אלה השניאות והזדונות, שנתגלו בפעולותיהם של הבצרון ופקידיו, מקום גם בפעולות יקיא ולהעיר את החברה הזאת ואת דעת הקהל על כל הדברים הנעשים באי שלא כהוגן. אפילו כשהיו המושבות תחת חסותו של ראֶשְׁהִילֵד היתה חובה מוטלת עלינו לעשות כזאת, כאמור למעלה, ומה גם עתה. יקיא אינה אדם פרטי, כי אם חברה, שעליה לשים לב לדעתו של הקהל המעולה, אם דעת הקהל הזאת תמצא לה כלי מבטא באורגן אופיציאלי כהועד באודיסה, או אין ספק, כי יקיא תשים אריה את לבה. מלבד זאת צריך הועד באודיסה לדאוג להרמת המצב המוסרי של המושבות, לחנך ולפתח את חוש הצבור של הקולוניסטים ולסדר ולכסס כראוי את עניני בתי-הספר.

פה הנענו לאחת מהצעותיו העיקריות של ה' ניצברנר, אשר לא תהי מובנת היטב אם לא נגע מקודם בשאלה שהעלתה בימי הקיץ האחרון אבק הרבה כל כך, — בשאלת בתי-הספר ביפו.

IV.

ה' ניצברנר מתנצל בראש הרצאתו ובסופה, ועוד במקומות שונים, על שלא יכול, מפני חולשת בריאותו, לתת לפני הועד הרצאה מסודרת ומפורטת. הוא מטעים כפעם בפעם, כי כל מה שמסר עד כה אינו אלא ראשי-פרקים, ולפעמים גם רקרמזים בודדים. עיקר-הדברים יבוא עוד. היאמת מארץ ישראל השלישית תקטר לא רק להועד לברד, כי אם גם לקהל הקוראים. מי שאינו מבקש חוונות, יכול אפוא להבין, מדוע גם דבריו ע"ד בתי-הספר ביפו מקוטעים פחות או יותר. הרבה לא נאמר והרבה

למצבם, או יעסיקו את מוחם בעצמם בהטבת-עבודתם וכנקל ימצאו אפשרות להתייעץ בנידון זה עם מומחים לאותו דבר' (עמ' 30). וכדי להמעיט בתוכם את ההתרשלות ואת הנטייה להיות סמוכים על כתפי אחרים, הוא נותן קודם לכל עצה להועד באודיסה, לבוא בדברים לא עם הקולוניסטים בעצמם, כי אם עם ועדי-המושבות, המצויים כעת כמעט בכל הקולוניות. ועדי המושבות, הממלאים כעת את מקום הפקידים, הלא נבחרים הם ע"י בני המושבה ומקרבם, ואם הנבחרים לא יתנהגו כראוי, או הלא אפשר להקולוניסטים לפטרם ממשמרתם ולבחור אחרים תחתיהם. זהו השלטון-העצמי של המושבות, שעל ידו הן מתרנלות להנהגה חפשית. אל הנבחרים האלה צריכים הקולוניסטים לפנות כשיש להם דבר אל הועד באודיסה, ומהם, ורק מהם, צריך הועד ביפו לקבל את כל ההצעות והבקשות. יתמיכה מיד אל יד, המשפילה את המקבל והמרנילה בקבצנות, תחדל באופן זה, ונס הועד באודיסה ידע או יותר, מי נצרך באמת לעזרה ומי אינו ראוי לה. ה' ניצברנר מציע, כי מכל אחד ואחד מועדי-המושבות, ונס מועדי-בעלי-המלאכה, יקח חבר אחד לוועדי-הנהגה אשר ביפו למשך שנתיים, לכל הפחות. אפשר להשאיר את משמרת ראשי-הועד אשר ביפו פנויה לנמרי, כי בשעת-ביני-השמשות' זו קשה יהיה לאדם רב-פעלים למצוא עבודה מהוגנת וגם להכיר את כל הנעשה כדי שלא להכשל בשניאות נסות ושלא לעשות מעשים שאינם מהוגנים. רק מזכיר צריך להיות ביפו, שאילו צריכים חברי-הועדים של המושבות ושל בעלי-המלאכה להניש אחת או שתיים בחדש, באספה אופיציאלית, את כל הבקשות, ההצעות והידיעות מכל המושבות ומחברות האומנים. מלבד זאת הוא מציע למנות בתוך הועד באודיסה ינותן דין וחשבון מיוחד, שיהיה משא-ומתן תמיד בינו ובין ועדי-הנהגה אשר ביפו, וכן גם בינו ובין שאר המוסדות בפלשתינא. מעת לעת יסע האיש הזה לארץ ישראל ויראה בעיניו את כל המעשים הנעשים שם. האיש הזה ימצא להועד ידיעות מיוחדות בנוגע לכל השאלות שנתעוררו בהנהגה ביפו, וגם ישגיח כי החלטותיו של הועד באודיסה תצאנה לפעולה בדיוק ובמהירות. ככה יתהוו קשר קים בין הועד באודיסה והנהגה ביפו וגם בינו ובין כל המושבות וארץ ישראל כלה (עמ' 19-48).

הסכומים שעל הועד לתת להקולוניסטים, צריכים להנתן בפעם אחת ובמדה שיספיקו לכל צרכיהם ויעמידום על יסוד מוצק. על הקר-לויסטר לדעת, כי יותר לא יתן לו הועד וכי אחרי שקבל את הסכום הדרוש אין לו יותר על מי לסמוך. אם יחדל לקוות לעזרת אחרים, או ינסה לעזור לעצמו. הסכומים שינתנו לו לא יקשבו להלוואה, כי אם למתנה גמורה, כדי שיבוש לבקש מתנה אחר מתנה, בשעה שאין הקולוניסט מתביש כלל לבקש הלוואה אחר הלוואה, אם כי נס תשעים למאה מן ה-הלוואות האלה אינן מושבות לעולם.

ועוד על דבר עיקרי אחד העיר ה' ניצברנר.

לשמן על דרך התפתחותן של הקולוניות, ואפילו של אלו העוסקות בזריעה, עומד חוסר קרקע, המורגש בכל מושבה בפלשתינא. עוד בראשית הישוב לא דאגו המיישבים הראשונים להנחיל לכל אכר ואכר שטח-אדמה, שיהיה מספיק לכלכלתו. מקום-מרעה לבהמות יש רק במושבות מספר, וגם זה רק על פני שטח מצומצם מאד. כמרוצת הזמן גדלו משפחות האכרים, ורבים מבניהם לקחו להם נשים ויהיו לבעלי-משפחה העומדים ברשות עצמם. הבן שנשא אשה שואף, ביחוד באי, להפטר מעל אבותיו, אחרי שאביו נתן לו, ברצון או באונס, חלק מאדמתו. ככה נחלקה. כל חלקת-אדמה לשנים שלשה חלקים; ואם מתחלה לא היו חלקות האדמה מספיקות אפילו למשפחה אחת, נקל להבין, עד כמה

להיות קבועה ע"י השתתפותם של חויצ עם האליאנס; את המורים והמנהלת לא יחליפו באחרים בלי רשות הועד, ועל המורה הראשי של שפת-עבר להיות נחשב לסגנה של המנהלת ולקחת חלק בהנהגת בית-הספר בלוי. ימה שנוגע לקיומו של בית-הספר לנערים לעתיד, הגה חושב ה' ניצברנר, כי אותו יכולים אנו למסור בהחלט בידי החברה הפארציווית, אשר לדעתו לא תמצא לנחויץ לעשות שנויים עיקריים בתכניתו וברוחו של בית-הספר בכל הנוגע אל הלמודים העבריים (עמ' 38).

הקורא רואה, כי לסנירת שני בית-הספר בפועל לא היה בהרצאתו של ה' ניצברנר אפילו זכר. מה שקרה אחר-יכן ידוע לכל; אבל בכל אופן לא ה' ניצברנר אשם בכל אלה.

בשעה שיצאו הצעקנים במכתבי-העתים בקולי קולות נגד הרברים הקשים, אשר דבר 'אחר-העם' על בית-הספר ביפו, כתב זה האחרון כדברים האלה: 'היבנו בעלי הקולות האלה מה שאני מריש בלבי, בהוציא מפי דברים כאלו על הבית, אשר מיום הקסדו היה ילד-שעשועי, תקותי ונחמתי?' (לוח אחיאסף 'תרס"א, עמ' 248). רק את הדברים האלה הייתי רוצה להזכיר להצעקנים שלנו, ואולי יחדלו מעט רונו ויבינו כי איש מאתנו לא היה מסונל להקריב על מזבח האמת קרבן גדול ונורא כזה...

עוד הצעה נכבדה אחת הציע ה' ניצברנר בדבר הרמת מצבם של בית-הספר בפלשתינא בפרט והרמת המצב הרוחני של המושבות בכלל. לדעתו, נחויץ שתהיה להועד בא"י חברה של מורים מקבלים שכר קבוע, אשר עליהם לעמוד תחת השנחתו בלי-אמצעי ואשר אותם יוכל לשלוח למקום זה או זה, ככל אשר ירוש צורך השעה, ממש כמו שעושה חברת כ"ח למטרוויה היא. המורים האלה, שהיו מקבלים הדרבה והשפעה רוחנית ממרכז אחד, היו יכולים להיות במרוצת הזמן לאותו המוסד הנחויץ של מחנכים, אשר היו עובדים על פי תכנית אחת כללית ומובילה אל המשרה (עמ' 49-50).

מורים כאלה היו יכולים להשפיע השפעה מעולה לא רק על הבנים, כי אם גם על האבות (עמ' 51). הם היו יכולים להיות למורי-דרך ומנהלים רוהניים לא רק לילדי האכרים, כי אם גם להאכרים עצמם, כמו שנהוג במקצוע זה בכפריהם של שאר העמים. 'מורי-הכפר' מקדישים את כחותיהם לא רק לחנוך הקטנים, כי אם גם לחנוכם של הגדולים. כל הענינים הרוחניים של הכפר מתנהלים על פיהם, לא מפני שהקולוניסטים חייבים להיות נשמעים להם, כמו להמשניח' שהציעו חויצ הראשונים להעמיד במושבותיהם, כי אם מפני שהם מרנישים את יתרונו של המורה עליהם בכל הענינים הרוחניים והמוסריים של חיי הכפר.

כדי ליסד חברה של מורים כאלה ולכלכלם על חשבון חויצ, בין שתהיה להם משרה קבועה באיזה בית-ספר ובין שלא תהיה, נחוצים סכומי כסף הגונים. אבל ההצעה היא רבת-ערך כל כך ונחיצותה היא גדולה כל כך ומורגשת, עד כי בהשתדלות מעטה אפשר לאסוף מעט מעט את הסכום הזה בעזרת הועד באודיסא במשך זמן לא-ארוך ביותר. הימצא הרעיון הזה אונים קשובות וידים עסקניות בתוך חוכבינו וציונינו, או יהיה נורל כנורל כל הצעה טובה בקרבנו: הרבה ידברו עליה, הרבה יתכחו ויתפלפלו על אודותיה וההצעה תשאר — הצעה?..

במכתבי-העתים.

(שאלה נכבדה והתשובות עליה.)

כשרון נפלא לסופרינו העברים להקטין כל שאלה, לכרות או להקרות את העוקץ המכאיב שבה, יראים הם מפני אותה השאלות שנחויץ

לא נתפרט, ובכל-זאת הרברים שנאמרו ברורים לנו למדי. כדי לנשם בחיים פרינציפים יודעים באמצעות החנוך — אומר הוא בראש דבריו על בתי-הספר ביפו — נחויץ ליסד מערכה שלמה של בתי-ספר ולפעול באופן זה ע"י הפמות, או נחויץ להסתפק אפילו בבית-ספר אחד, ובלבד שיצטיין האחד הזה באיכותו וישוכל להיות למופת במקצוע ידוע (עמ' 36). ה' ניצברנר מסתפק אפוא הפעם הזאת במועט. הוא, המכבד תמיד את האיכות על פני הכמות, היה רוצה הפעם שיהיו לנו הרבה בתי-ספר, ואפילו אם באיכותם לא יצטיינו ביותר. ואולם כמותם של בתי-הספר שלנו בא"י מעטה ודלה מאד ואיכותם של בתי-הספר למופת שלנו היתה, למרות כל ההכרות והתשכחות, לא רק לא מצויינת, כי אם גם למטה מבינוינת. ה'דירקטור בלברו שופך את רוחו על בית-הספר, והשפעת המורים היא כמעט כמו שאינה. אפילו סנהדרא פדנונית אין שם. תכנית קבועה של למודים גם כן אין; בין המחלקות זו עם זו אין שום יחס וקשר. הילדים נחשלים בכל הלמודים: בשפת-צרפת, בהיסטוריא, בניאו-נראפיא; עברית הם יודעים מעט יותר, תלמידים אחדים מן המחלקות העליונות כותבים עברית אפילו בסגנון לא רע, ואולם חוסר-התפתחות שכלית ניכר בכל התלמידים. להנהגת הילדים מחויץ לבית-הספר שמים לב רק מעט, וגם בבית-הספר עצמו נוהגים עוד מנהגים, שאינם מקבילים לתביעותיה החדשות של תורת החנוך. ככה, למשל, מרשים לעצמם איזו מורים להכות את הילדים (עמ' 37).

היש זכות-הקיום לבית ספר כזה?

לנו אומרים: צריכים אנחנו להסתפק במועט; אבל כזאת יכולים רק אנשים, שאין החנוך בא"י קרוב ללכם ביותר, אנשים ששכחו מה היו התקוות, אשר נתקשרו עם בתי-הספר בפלשתינא מראשית בריאתם. באין מנהל ומורה-דרך — אומר 'אחד העם' במקום אחר — נתלדלו בתי-הספר כמעט בכל המושבות, ומצבם בהוה הוא אחד מן החיוניות היותר מעציבים ומכאיבים את הלב, שלא נתרוקן עוד מתקווה גדולות לעתיד לבוא... (לוח-אחיאסף, 'תרס"א, עמ' 246).

ואמנם רק הלב שנתרוקן מתקוות גדולות לעתיד לבוא יכול לבכר את קיומם של בתי-הספר ביפו כמו שהם על הערך הנמור. טוב מעט מאפס — זהו כללם של הבינונים, שאינם יכולים להבין כי לפעמים טוב אפס ממעט, כי לפעמים קיומו של איזה דבר הוא לא רק אפס, כלומר לא-מועיל, כי אם גם למטה מאפס, בהביאו נזק ידוע... משום עת לעשות הפרו תורתך.

ובכל-זאת לא יעץ ה' ניצברנר לסגור את בתי-הספר ביפו לנמרי, כמו שמעלילים עליו. הוא יעץ לתת תמיכה רק לבית-הספר לבנות, יען כי בית-ספר זה מביא תועלת יותר מרובה. אבותיהם של הנערים מבקשים, כנהוג כיום בישראל, תכלית לבניהם, ובהיות שאין ידיעת שפת עבר עוזרת בימינו להשגת תכלית זו מריית, על כן יוצאים הנערים מבית-הספר עוד בהיותם בני י"ב שנה, ועד מהרה הם שוכחים את תלמודם. נפלא הדבר לשמוע, אבל אמת מרה היא, כי גם בא"י אין הורים רבים מוצאים קורת רוח בזה, שהלשון העברית שלטת בבית-הספר ביפו, אחרי שאינם מוצאים בזה שום תועלת חומרית לבניהם; ואחרים מהם הוציאו את בניהם מבית-ספר הזה וימסרום לבתי-ספר אשכנזיים וצרפתיים (עמ' 37-38). ואולם לנערות אין עוד איש מישראל מבקש תכלית המרית, ועל כן נזמרות רוב הבנות את' למודיהן בבית-הספר והן נשארות בנות נאמנות לעמן וחוככות את שפתו. על כן יעץ ה' ניצברנר, כי את תמיכתו יתן הועד רק לבית-הספר לבנות, וכמובן בתנאי שתהינה להועד בכיים זה גם זכויות ידועות (שפת-עבר צריכה להיות שלטת והתכנית של הלמודים צריכה

הממשלות בהיותן נשענות על דבריהם של הדורשים זכויות, חשבו כי ע"י האמנציפציה יתאחדו היהודים עם העיקריים אחרות גמורה; ואולם כעבור זמן-מה, אז נוכחו כי תקוחן היתה תקות שוא. רובו של היהודים נשאר באמונתו הלאומית וכל מחשבה לותר על לאומיותו במובן הרגיל רחקה ממנו. וידי הממשלות רפו, והמון העם ששנאתו ליהודים נשארה כשהיתה, היה יכול עתה להתעלל ביהודים בלי כל מעצור.

האמנציפציה המדינית נותרה להיות על נבי הנייר לבד; מלבד הזכות לקחת חלק בבחירות אין לו ליהודי כל זכויות מדיניות, לעולם לא יוכל לקבל איזו משרה, וגם השתתפותו בהנהגת איזו מפלגה מדינית מביאה רק רעה רבה לאותה מפלגה. ולכן, שואל נורדוי, מה לנו אם יותירו או אם יקחו ממנו את זכות הבחירות ואם ימחו את הסעיף שנאמר בו, כי לכל אזרחי המדינה, בלי הבדל-אמונה, הרשות נתונה לקבל איזה משרה שתהיה?

ולנו, ליהודים, כשאנו לעצמנו הכיאה האמנציפציה רעה רבה עד מאד. היא הפרידה בין חלקי העם, היושבים בארצות שונות, שללה מאת הדור החדש את הכרתו הלאומית, נתנה רק לאיזו יהודים אוהבי משרה את היכולת לעלות לגדולה ולנחול כבוד רב במקצוע עסקי המדיניות. ואולם השתתפותם באיזו מפלגה שתהיה לא הביאה תועלת רבה לה, כי מפני הדבר הזה פנו לה רבים עורף. זאת רואים אנו עתה בכל המפלגות, מלבד המפלגה הסוציאליסטית באשכנז.

האמנציפציה — אומר נורדוי — רוממה רק פרלמנטריים יהודים אחרים, אישר לא השמיעו מעולם כל מחשבה או מלה לשובת עניני כלל ישראל, והשתתפותם בהנהגת המדינה הנדילה רק את השנאה לנו במאד מאד; הנדילה ע"י השנאה לישראל את הריאקציה הכללית; למדה את היהודים הנאורים להסתפק בזה שהם מתעסקים בצרכי צבור מחוץ למחנה ישראל; הרחיקה מן המחנה את כל הכשרונות האלטרואיסטיים; הוסיפה לכל הצרות והענויים עוד צער אחד — צער הבא מפני הרחקת היהודים בחוץ יד מכל משרה ומשרה; נתנה מוזן חדש להאנטישמיות והפרידה בין היהודים, אשר לפנים — בהיותם מאוחדים — יכלו לעמוד בפני כל הסופות והסערות.

בחלק השלישי של מאמרו משתדל נורדוי להראותנו איזו היא הדרך שנלך בה בעניני מדיניות, כלומר, איך צריכה להיות שיטתנו המדינית-הלאומית.

בימי הבינים — מוכיח נורדוי — לא היה מקום כלל בחיי היהודים לשיטה מדינית-לאומית. בימים הנוראים הם צריכה היתה כל קהלה וקהלה, כל פרט ופרט, רק לראות לחיי השעה שלהם ומפני הראונות לא היה להם לא זמן ולא כח להביט למרחוק לחפש איזו תכנית של עבודה לאומית כללית ולהנשימה בפועל.

אולם אחרי שעברו הימים הנוראים ההם, התעורר רגש האחדות בלבנות טובי העם, שהתחילו לעבוד לשובת כלל ישראל; בעבודה הזאת רואה נורדוי ראשית התפתחותה של שיטה מדינית-לאומית. דוגמת עבודה כזאת היה השתדלותם של היהודים הפורטוגזים אצל הרשות הצרפתית להתיר להם לשבת בבורדו והשתדלותו של מנשה בן ישראל אצל קרומול.

בכנינה זו היה מצב היהודים, שבאו להתישב, יותר טוב ממצבם של אלו שכבר ישבו ישיבת קבע בארצות אשכנז ובארצות המזרח. אלה האחרונים לא היו יכולים להציע לפני הרשות תנאים איזו שהיה ולטעון שלא יקבלו את הסדרה אם לא תסכים לדרישותיהם, שהרי עליהם היה

להשיב עליהן תשובה אחת רדיקאלית שגשמת רק לצד אחד. אם יבוא איש וישאל שאלה חמורה, הנוקבת עד התהום, ואם עוד יעיו לענות עליה תשובה קיצונית, אז תיכף יתעוררו סופרינו להשתיק את הרעש שהיה יכול לקום ע"י זה ולהקטין את פעולת השאלה על הקהל. לפיכך רגילים אנתנו לראות אותם יעוברים לסדר היום על שאלות חמורות רבות הצריכות בירור והדורשות תשובה נכונה ואחת. הדברים לא יתבררו ולא יתלבנו אלא יכוסו בערפל...

דבר כזה רואים אנתנו עתה בספרות מכתבי-העתים. במכה-העולם האשכנזי נדפסה תשובתו של נורדוי על שאלתו של עורך מכה-העולם הרומני Nouva Revista ששאל אם יש לחת ליהודים ברומיניא זכויות שלמות והתשובה נתנה במאמר גדול הכתוב בקיצוניותו וכשרונו של נורדוי. נורדוי עונה על השאלה חשובה בשלילה והתשובה הזאת הטילה סער גדול בקרב היהודים ברומיניא, ועתה מן הרין היה שמאמרו של נורדוי יטיל סער עוד יותר גדול בספרות מכתבי-העתים שלנו, יען כי נוגע הוא בשאלה היותר נכבדה לנו, בשאלה שכל אחד מאתנו מתהבט עליה.

אולם ירא אני שנבואתי לא תתקיים, והסער שיטיל מאמרו של נורדוי יקטן מאד מהסער שהתחולל ע"י מאמרו ודרשתו של רב ידוע... נורדוי מבדיל בין זכויות אזרחיות וזכויות מדיניות. את הזכויות האזרחיות יכולים לנוול מאת היהודים רק אנשים פראים, שאינם מבינים כי אחרי אשר היהודים נולדו ונתחנכו בארץ ונושאים בעול כל המסים ועוברים לטובת הארץ שכם אחד על ה-עיקריים, הרי הטא גדול הוא מנשוא לכלי תה להם זכויות אזרחיות. אבל לא כן הדבר בנוגע לזכויות מדיניות. העם הרומני, כבטם יתן זכויות כאלה, עליו להרגיש בראשונה בכל תקפה את ההכרחיות של הנתנה הזאת, ונחויץ בראשונה שהאנטי-שמיות תהיה לכל היותר רק נחלת חלק קטן מאד של העם, באופן שהעם יחרל להביט על היהודי כעל איש זר שאין לו כל חלק ונחלה בארץ. כל זמן שלא ימלאו אחרי התנאים האלה, תהינה הזכויות המדיניות של היהודים רק אונאת עצמם וסכנה להם.

כי אחת משתי אלה תהיה: אם שהזכויות המדיניות תהינה רק אותיות כתובות על הנייר ובחיים לא יהיה להן מקום, או שהאנטישמיות תתרחב ותתגדל עד מאד, לרגלי מה שהזכויות תצאנה מן הכח אל הפועל. נורדוי מוכיח בדברים רבים אך הרחבת הזכויות המדיניות של היהודים והתערבותם בעניני מדינה פועלת התרחבות השנאה אליהם.

לפיכך נומר נורדוי את מכתבו בעצה טובה להרומינים, לחת בלי כל איחור ליהודים הרומינים את הזכויות האזרחיות, יען כי בנוכלם אותן מהם, אתם עושים אותם למיני יפאריים ובאותה מדה אתם עושים גם את עצמכם למיני יפאריים רחניים ומסריים של כל האנושיות כלה. ובנוגע להזכויות המדיניות הוא נותן זמן לחכות עד כי תהדרל השנאה לישראל, או עד כי תקטן לכה"פ כל כך, עד שלא תהיה עוד כל תקוה להאנטישמיות לפעל על קהל רב.

את אמתת משפציו אלה אומר נורדוי להוכיח עפ"י ראיות לקוחות מדגריימינו במאה האחרונה. בראשונה הוא מדבר על האמנציפציה ומוכיח ע"פ עובדות היסטוריות, כי האמנציפציה הזאת אינה כלל פרי מלחמתם ונצחונם של אבותינו, אלא פשוט, פרי ערמתם ושפלות רוחם. הם — מלבד היהודים בצרפת בימי המהפכה הגדולה — לא דרשו משפט, רק התחננו על נפשם, בהראותם כי אינם עם נבדל מהעם העיקרי, כי שואפים הם לדעת וכו' וכו' עד סוף כל הפזמון הידוע. ובאופן כזה הונו את עצמם ואת האחרים.

שעד ביאתו של המשיח הם מקיימים את כל המצוות. שיטתם המדינית היא לקיים את המצוות ולחכות. גם שיטתם זו מביאה, לדעתו, לידי אבדן העם. בני המפלגה השלישית, שהם הרוב, חפצים גם הם להיות יהודים גם להבא ומרנישים את צרותיהם. ואולם הם לא שאלו מעולם את עצמם את השאלה: האם יוכלו להיות במצב כזה? הם אינם חושבים כלום עד העתיד ועד האמצעים לצאת מן המצר, ורק נכונים הם לשמוע לבל עצה טובה. אכן יש בני מפלגה רביעית ולהם יש שיטה לאומית-מדינית מסוימה. בני המפלגה הזאת חפצים שעם היהודים יהיה ולא ימות. הם מאמינים שהעם יכול לצאת מן המצר, אם רק יתאמץ בכל כחותיו לעשות כזאת, והאמונה הזאת נותנת להם את היכולת להציע לפני העם שיטה מדינית-לאומית, שהיא, לפי דעתם, יכולה להביא תשועה לעם.

שיטתם החיובית היא: בארצות הנאורות, שישם נתונות ליהודים זכויות מדיניות מכבד, על היהודים להשתמש באיין הזכויות בזהירות. עליהם קודם-לכל החובה לבלי קחת חלק בהנהגת המדינה, כל עוד שיש בין העם אנשים כאלה, שעל ידי לקחת חלק זו תגדל שנתם ליהודים. וככל אופן, אם יקח איזה יהודי חלק בהנהגת המדינה, עליו לעשות כזאת בתור יהודי, כלומר, עליו להדגיש ולהטעים את יהדותו. צריכים אנו לחרול להתחנן שתנתן לנו משרת שיפטים או שרי צבא וכדומה. מי החפץ במשרה, יבקשנה בתוך הקהלות. צריכים אנו לחרול להתנדר באנשים כעדוארד פון סימסון או דויראעלי, הם אינם מביאים לנו לא תועלת ולא כבוד. צריכים אנו להזהר מקחת חלק בראש במלחמות המפלגות. נהיה נא נישראלים או נתאמין נא לעשות שלום בין המפלגות. ידבר כיה יותר מתאים עם תירת המוסר של עמנו ועם למורי חכמינו. בכל אופן אין לנו לקחת חלק בעניינים הנוגעים רק לצד הדתי של חיי העם שבקרבו אנו יושבים. — ואולם בארצות ששם אין עוד ליהודים זכויות, שם ידרשו זכויות אזרחיות, אך לא זכויות מדיניות. את הזכויות האזרחיות לא נבקש בתור חסד, אלא נדרוש אינן בתור משפט, בתור מה שנוכח כי הרוב כבר עלה למדרגת בני-אדם. אל לנו להסכים לעולם ואפילו לא י"י שתיקה, שבאיזה זמן מן הזמנים היה איזה יסוד או ערקה למי שיהיה לרדוף אותנו. החטא היחידי שלנו הוא — אם חטא הוא — כי טיטוס נצחנו בשנת 72 למספד הרגיל. חטא אחד אין אנו מכירים הרדיפות שנרדפנו והצרות שסבלנו לא תהיינה לאות-קלון לנו כי אם לאויבינו. אם לבסוף תכירו זאת, אז מוכנים אנו לסלוח לכם על חטאות אבותיכם ועונותיהם. אבל אין אנו רואים מה יש לכם אתם לסלוח לנו. שיטה כזאת תשיב למחננו כחות רבים שאבדו לנו. ואז יתרחבו ויתגדלו חיינו הפנימיים, ולא יצטמצמו עוד רק בעניני בתי-כנסת ובתי-עלמין. חובות קהלותינו תהיינה אז יותר רחבות, כחובות כל קבוץ אנשים נאורים; להקים בתי-ספר לעם, בתי-ספר תיכונים וגם בתי-ספר גבוהים ולערוך תערוכות עבריות ועוד ועוד. אז נחדל לבנו את עצמנו, וכמו שעתה מוקירים אנחנו מאד את הכבוד שעושים לנו בני דתות אחרות דוקא, כן נוקיר אז את הכבוד שיביאו לנו מצד אחינו היהודים.

אם כן אפוא עלינו לשוב אל הנישו? שואל נורדוי את עצמו —

והוא עונה כי אינו מתירא כלל מפני מלה זו. אם המושג שלה הוא בית-בלא שבעל-כרחו יכלאו אותנו בו, אז מתנגד הוא לו תכלית ניגוד. אבל אם מושגו הוא רק מקום ישיבת היהודים, אז אינו רואה כלל, למה לנו לפחד מן הנישו. ולכן יקרא: נשוב אל הנישו הזה, ויהי מה, ובמדה שנמהר לשוב ובמדה שמספר השבים יהיה גדול יותר, במדה זו תגדל גם הטובה. נגד נישו כזה יכול לפעול רק איש המתכניש ביהדותו ואינו רוצה שיכירוהו כי יהודי הוא. ומי החושב את יהדותו להצטיינות שבאה

רק לסור למשמעת דרשות ולא יותר. ובכל זאת גם להם היתה שיטה מדינית-לאומית מסוימה לפי תנאי חייהם.

נורדוי מתאר את מצב היהודים באשכנז עד סוף המאה ה-17 ומורה על השתדלנים שהשרדלו אצל הרשות לטובת הכלל, בכדי שירכשו זכות ישיבה באיוו עיר וכדומה. השתדליות כאלה ארכו עד ימי המהפכה הצרפתית הגדולה, שהביאה שנוי גדול לא רק כהיי היהודים בצרפת, אלא כהייהם בכל אירופא המערבית. אהרי נפילת נפוליאון הושבו ברוב הארצות הסדרים הראשונים כשהיו ואת הזכויות חזרו ולקחו מאת היהודים; ואולם היהודים, שהסכימו כבר כהיי חירות, לא הפצי לשוב למצבם הראשון. היאיפה לשווי זכויות, להשגת האמנציפציה באיזה אופן שיהיה, היתה להם לאידיאל, והאידיאל היה לשיטה מדינית-לאומית. בין היאיפה האחרונה הזאת ובין היאיפת היהודים במאה XVIII יש הבדל גדול. במאה XVIII נלחמו רק בעד הזכות, שיהיו יכולים להיות בלי מעצור בתור יהודים, ובראשית המאה האחרונה בקשו שיעשה עם חסד, בכדי שיהיה להם היכולת להסיר מעל עצמם את עול היהדות באופן היותר טוב.

האמנציפציה נתנה ליהודים מלבד הזכויות האזרחיות (כלומר, מלבד זכות הישיבה, זכות החוקת קרקעות, זכות הירושה העבודה ועוד) גם זכויות מדיניות, כלומר, זכות להשתתף בהנהגת המדינה. והנה אלה היהודים שחפצו להיות גם להבא יהודים באמת ושחפצו להתפתח בתור יהודים לאנשים חפשים. נאורים ואמידים, להם לא היו נחוצות כלל הזכויות המדיניות, כי הם לא שאפו לשררה אלא למנוחה. הזכויות האלה היו דרושות רק לאלה, שלא היה להם קשור כל כך לעמם, כי להם נתנו הזכויות את היכולת לצאת מתוך ההוג הצר של עניני היהודים ולהשתתף בעניני המדינה.

היאיפה הזאת הביאה תועלת לא לכלל ישראל אלא לאחדים כי הנה כל דבר ודבר מכריח את היהודי הלוקח חלק בעניני המדיניות לדכא בקרבו את יהדותו המכבדת אותו משיפוטו של הרוב המושל, לבלי עורר את השנאה, יען כי אם עוד יכול הרוב לסבול את היהודי בחור שכן, אינו יכול ואינו חפץ לסבול אותו בתור שר עומד על נבו. גם הלוכדים ארצות אינם יכולים להניח ידם מהרובם, כל זמן שלא יכיר בהם הרוב שהם בשר מבשרו וכל זמן שלא יהדל להשוב אותם לזרים. והיהודים לא היו לוכדים וגם מעולם לא הכיר בהם הרוב שהם בשר מבשרו. לפיכך היאיפה מצדם להשתרר על הרוב מעורר בהכרח התנגדות. היהודי החפץ להוציא את זכויותיו המדיניות מן הכה אל הפועל אנוס קודם-לכל להסתיר את יהדותו או, אם יש ביכולתו, לדכאה. לכן כל שיטה מדינית-לאומית של היהודים, השואפת לרכוש זכויות מדיניות, אינה אלא שיטה של אבדן העם, איבוד עצמו לדעת.

שיטה לאומית-מדינית — אומר נורדוי — מיסדה קודם-לכל על הדעה, שישנו עם והעם הזה חפץ היים. אם נשאף למיתה לאומית א אין צורך לנו כלל בשיטה מדינית-לאומית נבדלה. המיתה תבוא מאליה אם לא נשתדל לנוס מפניה.

אחרי כן יבוא נורדוי להראות באיוו שיטה לאומית-מדינית עלינו לאחזו. ראשית הוא מחלק את כלל ישראל לארבע מפלגות. מפלגת יהודים שכבר אבדו לעמם וחושבים שעם ישראל אינו כלל במציאות — למפלגה זו אין צורך כלל לשים לב, יען כי היא, השואפת לאבדן היהדות לא תוכל לתת לנו כל שיטה מדינית-לאומית. גם המפלגה השנית אינה יכולה לתת לנו שיטה כזאת. בני המפלגה הזאת חפצים להיות יהודים גם להבא, וגם מאמינים הם במשיה ובנאולה ע"י נסים, ומסתפקים כזה

ואנחנו הלא רואים, כי נורדוי מסמן את שיטתו המדינית בתור שיטת ההכנה לחיי-העתיד, כי לפי דעת נורדוי השיטה הזאת היא שיטת המפלגה הרביעית, שהיא המפלגה הציונית; כל דבריו, כפי הנראה, אינם אלא תוצאות דעותיו הציוניות. הציוניות בתוך הגלות מושיבה אותנו de facto בניטו כאותו שמתאר נורדוי. השיטה הציונית הזאת נוגעת באמת בשאלת ההשתתפות בעניני המדיניות.

את כל זאת אין אנו מוצאים לא במאמר הנזכר ולא גם בשני המאמרים הבאים אחריו. בכל המאמרים האלה אנחנו מוצאים רק תשובה אחת: אין להבדיל בין זכויות אזרחיות ומדיניות; בלי זכויות מדיניות אין הזכויות האזרחיות ולא כלום. התשובה הזאת אולי נכונה, אך אינה תשובה על כל שאלותיו של נורדוי.

ה' רֶאָנֶפֶלְד חפץ לבאר את דברי נורדוי באופן זה: כמושג זכויות מדיניות נבין זכויות לאום נפרד שיש לו רשות להתנהג לפי רוחו בחייו, זכויות כאותן שנמצא אצל גוי שוויציה ושעליהן נלחמים המשיכים. זכויות כאלה לא ינתנו לנו לעולם בארצות הגלות ויכולים אנו לרכוש אותן רק ע"י מפלט בטוח.

נ. ס. בתשובתו על המאמר הזה, ואחריו ד"ר ברנפלד, אומרים להוכיח, כי שאלת הזכויות הלאומיות אינה נכנסת כלל בגדר הענין שעליהם הם דנים, ועוד הפעם הם מוכיחים כי ההבדל בין זכויות אזרחיות ומדיניות אולי נכון הוא בעיניו, ואולם לא בחיי המציאות.

ד"ר ברנפלד מתאמץ עוד לבטל את הוכחותיו ההיסטוריות של נורדוי בדבר הסנהדרין בימי נפוליאון ומטריח את הקורא לעיין מה שכתב בספרו, "תולדות הריפורמציון הרחית בישראל", אך סוף כל סוף הוא מודה במקצת לדברי נורדוי: "טעות אחת גדולה טעו אחינו בשנים הקודמות, כי לא ידעו להבחין בין לאומיות ומדיניות די צרכן ולא ידעו לטעון למשל: אנו בני ארץ גרמניא ואוהבים את ארץ מולדתנו בכל לבנו ועושים אנו את חובתנו לה, ולפיכך דורשים אנו את הזכויות המדיניות— אבל אין אנו נרמנים לאומיים, אלא יהודים."—

אלו הן התשובות על שאלותיו של נורדוי. כפי שנראה באה עד כה רק תשובה אחת: שאין להבדיל בין זכויות אזרחיות ומדיניות, אבל גם את יתר הדברים שנגע בהם נורדוי הניחו כמו שהם. אכן מאמינים אנחנו כי השאלה הזאת טרם ירדה עוד מעל שלחן סופרינו, ועוד ידונו עליה ויבררוה בלי כל יראה מפני קיצוניות.

בארצות המערב.

ב.

אומרים על המשורר נאטעה, כי מטבעו התרחק תמיד מכל סימני מיתה. החיים היו אוהבים ונעימים לו, והעדר החיים נחשב בעיניו כמין כיעור ומיאום, אשר חש עליו רנש של אירצון ונועל נפש. יש ממבני הופי המחליטים, כי גם כמות נמצא מין יופי מיוחד במינו, ועל מדוכה זו ישבו כמה סופרים וחזוים בימים האחרונים. אבל איך שנפסק הלכה בתוקף האסתטיקה, הנה אין ספק, כי אין לך למחזה מכוער יותר, מלראות פלוגי מתנוול והולך, ואם באדם פרטי כך, בקבוץ של בני אדם, היינו בקבוץ לאומי, על אחת כמה וכמה.

היהדות בנרמניא נמצאה כעת במצב הנסיסה — דבר הכרוך כעת גם לאלה, אשר חמש שנים קודם לכן היו מנחמים את נפשם ואתנו בתנחומים של הבל: שלום שלום יהיה לנו. כמעט שאין כעת אף משפחה אחת בברלין — ובעירנו נמצאה חמישית היהדות הנרמנית — וביתר הקהלות המפוארות, אשר לא נמצא בה נוצרי ארד או נוצרית אחת, אם מפני שהמירו את רתם, או כי נשאו בנשואי תערובות. מכיר אני כמה יהודים, שהם לעצמם נראים בתור יהודים כשרים, אבל את כניהם הכניסו בכרית

לו בירושה ומתנאה בה לעיני כל העולם, מי החפץ בעתיד נכבד ונדול ליהדות, לא ימצא מה לטעון נגד הניטו הזה, אלא ישתדל לעשותו למקום המצויין מכל רחובות העיר בסדריו, בנקיונו וכדומה; ובנוגע לדברים רוחניים ישתדל שיהיה הניטו הזה מעוז למוסר ולכל מדה טובה.

א"ל לנו לירוא מפני התרחקות והתפירדות מן העולם הכללי. אם יולדו בקרבנו בעלי כשרונות גדולים, אם יהיו חיינו מסודרים ומצוינים, אז יבקשו את הדרך אל הניטו שלנו וגם ימצאוה. — זאת היא השיטה הלאומית-המדינית שאנו מציעים לעם היהודים בנלות.

זה הוא תוכן מאמרו של נורדוי. התאמצנו להביא את התוכן כלו כמו שהוא, כי מצוין המאמר מאד ונכבדה השאלה שבעל המאמר עוסק בה ומצוין הפתרון שהוא נותן לשאלה זו. זאת הפעם הראשונה אנחנו שומעים סופר יהודי מדבר במקצוע זה דברים ברורים כאלה ומשיב תשובות קיצוניות כאלה על שאלה היותר המורה מכל השאלות הקשורות בשאלת היהודים. אמנם לא כל הדברים נאמנים ונכוחים בעינינו, לא כל הדברים נתבארו די צרכם — ואולם הלא זאת היא חובת ספרות מכה"ע שלנו, לדון עתה על השאלה הנכבדה הזאת ולכלי דחותה בקש. המלאו סופרינו את חובתם זו? — לא. מלבד המאמרים שבאו במכה"ע ה"צפירה" והמאמר במכה"ע ה"וואס הארד" לא מצאו סופרינו לנחנין לדון על השאלה הזאת והסתפקו בזה שהביאו את דברי נורדוי, וגם אלו שמלאו את חובתם, נחפזו יותר מדי ולא חכו עד שינמר המאמר וכתבו מה שכתבו בלי קרוא את החלק השלישי, שהוא אולי היותר נכבד.

מכה"ע ה"וואס הארד" במאמר ראשי, הנקוב בשם "פרדוקסים מעציבים", מבטל כעפרא דארעא את כל מה שאמר נורדוי. ואולם התשובות שהוא משיב אינן מספיקות כלל; בקריאות מרות סתם אין אנו יוצאים ידי חובתנו לברר וללבן שאלה נכבדה.

ה"וואס הארד" אומר שהאמניציפצא הביאה לנו תועלת רבה; כי על ידי מה שהחזירה ליהודים כבוד אדם, נתנה להם דחיפה עצומה אל דרך ההשכלה וההתפתחות. לולא ההשכלה האירופית, כי אז חינאים היינו, ולא היינו יוצאים כלל מתוך אמות של הלכה יבשה ומתוך בערות נוראה.

ואולם גם נורדוי הן לא יכחיש כלל את התועלת הזאת; ורק שהוא מוצא כי את כל זאת עשו הזכויות האזרחיות ולא המדיניות; ולפי זה אין זו כלל תשובה על שאלתו של נורדוי. — ועוד מוסיף מ"ע זה, כי אין להבדיל בין זכויות אזרחיות ומדיניות, כי בלי זכויות מדיניות תהיינה גם הזכויות האזרחיות כתובות רק על גבי הנייר. ואחרי שבטל את משפטו של נורדוי, שהיהודים המשתתפים בעניני-המדיניות אשמים בכל הריאקציה השפוכה עתה על הארץ, הוא בא ונותן צדק לדבריו הקיצוניים ומראה על אהבתו של נורדוי הגדולה לעמו ומוכיח שכונתו היתה לטובה. אחרי כן יזכיר עוד את מצב האשכנזים באמריקא הצפונית, ובוה הוא יוצא מאת פני הקורא.

מלבד ה"וואס הארד" התעסקה גם ה"צפירה" בשאלה זו. שלשה מאמרים הביא מ"ע זה, שבהם עונים לנורדוי, ואולם גם התשובות האלה אינן מספיקות.

במאמר הראשון מתאמץ הכותב להסיר מעל הציוניות את אשמת נורדוי. בעל המאמר שואל: "היש לדעת נורדוי יחס וצרוף עם עיקרי השיטה הציונית? האם בשביל ציון ועתידותיה עומד נורדוי ומקטרג? לבל תתן ממשלת רומיניא ליהודים זכויות מדינה? — נורדוי איננו מן המנשמים את הרעיון הציוני בתמונה הזאת, ציון לחוד ומעמד ישראל בין העמים לחוד."

חושב לשתוק מכל וכל — גם זה אינו רע, כי מי ישים לבו לדברי הבל כאלה יוצאים מפי איש, אשר יחרף את עמו ומולדתו ויעלים שמו? הרב לא שמע בקולי, אלא הלך והרפים מחאה באחד כדיע לישראל. מני או היה הדבר לשיחה בפי הבריות, כלומר בפי היהודים הקוראים מע לישראל.

שמא אין אתם יודעים, מי ומי קורא בנרמניא מע לישראל? אני אומר לכם: רבנים, חונים, שמיים, מלכחי פינכא, הולכי בטל, יהודים אשר יהדותם היא מין פעמיש, מין עיו. אבל איש מלומד, בעל כעמיו, איש שיש לו חיד טועם ואינו יכול לסבול את הוורגליסטיקא היהודית, שהיא אולת מעורבת כננכת דעת הבריות, כל אלה לא יעו ככהיע האלה, למי ערך הרב הזה את מחאתו? מי ישים אליה לב? מי ידע אודותיה דבר? — ואולם אין הפצי להתוכח עם הרב ומחאתו. מעשים כאלה עומרים, לפי השקפתו, למטה מכל בקרת. ואולם עלי להודיע, כי לא עברו ימים מרובים, ופרנסי קהלתנו ראו חובה לעצמם, לפרסם גם הם מחאה מצדם נגד בינדיקטוס לויטא שאמר, כי אין טוב לישראל, אלא להכניס את בניו בברית הדת החדשה. בועד פרנסי קהלתנו נמצאים, יועצי סתרי הרפואה, יועצי סתרי המשחר, יועצי המשפט (יועצי סתרי המשפט חסרים אנו עוד). וכשנשמע כרוסיא, כי אנשים, גדולים כאלה פרסמו מחאה נגד ההתנצרות, מי לא ישמח על זה? ואולם בו ביום שנתפרסמה המחאה הזאת היתה לשחוק ולקלס בעיני כל בעלי שכל, שהרי הדברים האלה הם מעשים ככל יום, ולכל היותר היא אולת מצד בינדיקטוס לויטא לבוא הפעם בעצה, מאחרי שלא חכה איש לעצתו.

בבקשה מכם, רבותי, אם לא תוכלו להציל את היהדות בנרמניא — ולזה אודה לכם — בררו לה מיתה יפה, כלומר אל תנווליה במיתה עיי כרויכס ומחאותיכם, אשר בכל מלה ומלה מכבצת האולת והפתיות מהן. ההיסטוריא מעבירה טרנדיא איומה לפנינו, ואתם באים בלהג הרבה ופספטי מלים!

ובבקשה מכם, אחי הקוראים ברוסיא, אל תשעו להאמין בכנויי הכבוד המבוהלים, האנשים העומדים בראש הנהגתנו הם אנשים נמוכים בכל אופן. ההנהגה אינה טובה אצלנו מאשר היא באחת הערים הנכחרות ברוסיא, רק בדבר אחד נפלנינו מכם: החשבון, כלומר ההוצאה וההכנסה, הוא מדויק, יען ממשלת פרוסיא היא דייקנית מאד. אין לה דבר עם היהדות, אם תתקיים ואם לא, ונוח לה שלא תתקיים, ואולם כל זמן שיש קהלה יהודית ונוכחים מס לצרכיה צריך שיהא החשבון מדויק בתכלית — אין דבר וולתי. עכשו מכינים את אסיפת היהודים, אשר יעץ פלוני הפרופסור. לפי הנראה יצא הדבר לפעולה. המנגנים הם אנשים בלי כשרון; איך יהיה הנגון? — איני יודע כעת. על אדמת נרמניא לא תצמח ישועה, יבשרו המודיעים מה שיבשרו. לאדם בעל דעה צלולה ובעל טעם יפה אין טוב, אלא להסיח את כל עניני היהדות מלבו, אם יכול הוא לעשות כזאת, ולהאמין כי אין עוד יהדות בנרמניא, אלא היא חזון היסטורי, אשר פסק כבר לפני מאה שנה.

ש. ב'ד.

החקים והמשפטים ליהודים.

מבוא.

בארצות רבות שונים ומיוחדים החקים והמשפטים הנתונים בשביל היהודים. ויען כי כלל גדול הניחו כל מחוקקי התורות הנמוסיות, כי העדר ידיעה אינו פוטר את העבריינים מהעונשים והתוצאות הכרוכים בעקב העבירה, לכן היו בני עמנו שוקדים תמיד להקנות לעצמם ידיעה נכונה בעיקרי דינינו שנתנו בשבילם, בכדי שלא לצאת מנדרם ולא לנרוב בזה רעה לעצמם. והנה במדינות רוסיא אנהנו מוצאים משפטים ודינים עם דיני דינים המסתעפים מכל החקים בשביל היהודים, וביניהם כמה שאלות המוטלות בספק וצריכות פירושים ובאורים, על כן רבו מאד המעשים שעל פי פסקי בתי דינים של-משה אין דעת בעלי הדין היהודים נוחה מהם והם קוראים על הפסקים ההם ערעור לפני בית

הדת החדשה. מכיר אני כמה אנשים כשרים, אשר לפני ימים מספר נדברנו על מקרים כאלה, והם נאחו באמת ולב תמים על אָבֶרן היהדות, ופתאום נהיתה חדשה בביתם. בת פלוני נשאת לנוצרי; האב התנגד בתחלה לזה, ולכסוף ענה אמן בעל כרחו ונחם את נפשו בזה, כי לא תמיד בתו את דתה. בן פלוני נשא נוצרית ורמה את אביו בהבטחתו, כי אשתו תכנס כבירת היהדות, האב יודע, כי אין אלו אלא דברי הבאי, אבל מקבל הוא את ההבטחה הזאת משום: ולפני עוד לא תתן מבשול, בבתי הספר הגבוהים נתמעט כעת מספר התלמידים היהודים — כי רוב התלמידים נכנסו בכרית הדת החדשה. גם נשואי תערובות בין יהודים ונוצרים נתמעטו בימים האחרונים מטעם זה, יען כי על פי הרוב זגראית מחאה מצד הספרות העליונותי לנבי, קדושין של חולין, שהם נהוגים בנשואים כאלה, ולכן באים הם בכרית דת המדינה ונשאים בטהרה. הדברים האלה נראים כעת ובולטים לעין, אין ספק לנו, כי כשיהיה דבר זה מתמיד והולך שלשים או ארבעים שנה, תתם היהדות בנרמניא כלה.

להאשים את הפרט על הדבר הזה — הוא קשה עד מאד, מעיר אני על כמה וכמה יהודים, כי לא עשו צעד הוה מתוך קלות דעת, אלא בשברון רוח וכאב נפש. אי אפשר לצייר את המלחמה הסוערת בלב רבים, טרם ינמרו בדעתם לעשות כזאת, לא על הדת הם כואבים ונאנחים, כי אם מתוך רגש לאומי טבעי יכאב לבם, על נתקם את מוסרות לאומיותם ויעובו את מחנה ישראל. אבל לעמוד בנסיון זה — קשה להם מכמה טעמים, אשר רובם נלויים ויודעים.

ובשעה כזו רואים אנו תחבולותיהם של אלו העומדים בפרץ, והנה הן מכוערות ונתעבות הרבה יותר ממעשי הבורחים ממחנה ישראל. לרוב יעירו בנו רגש של נועל נפש. בראש היהדות הנרמנית עומדים אנשים בעלי רגש כזה, נסי רוח מעטוי דעת, בחוץ לארצנו, ובפרט ברוסיא, נכעיס אחינו לפני תארי הכבוד של הפרנסים בנרמניא. קוראים הם ככהיע ידיעות של פרחי הסופרים: פלוני יועץ סתרי הרפואה, יועץ סתרי המשחר, יועץ סתרי המשפטים, והשמות המבוהלים האלה מבהילים את הקוראים בחול, ומתעים אותם להאמין, כי האנשים האלה 'קרובים למלכות', עומדים ברומו של עולם, ואם הם יעצו מי יפיר? ובאמת אין כאן אלא רופא שהיה חש כמה שנים ברפק ומשמש בבני מעים ולאחר עשרים שנים לשמשו נעשה יועץ הרפואה, ועוד לאחר עשר שנה לשמשו נעשה יועץ סתרי הרפואה. פלוני הארבוקט טען בכייד, הביא שטרי חובות לירי נובינא, ירד לנכסי הגוה ואינו משלם ומכר מטלטליו בכייד, היה לעורך דין של איוה נושך ולוקח רבית, טען לפני בייד כשביל איוה מוויף ורמאי, ולאחר עשרים שנה נעשה ליועץ המשפט, עוד עשר שנה והוא נעשה ליועץ סתרי המשפט. פלוני העשיר משלם את מכם המלך במתערו ונעשה ליועץ המשחר, הצליחו עסקיו יותר — נעשה יועץ סתרי המשחר, לא שהמלכות נמלכת בהם באיוה דבר, אלא נותנת להם תואר כבוד, אשר לא תמנע גם משומרי הסף בחצר המלכות, ומשומרי העיר, אם נהנו כשורה. האנשים האלה הם נטורי קרתא בקהלותינו, ועל פי הרוב פני הקהלה כפני הפרנסים ופני הפרנסים כפני הקהלה.

מסתכל אני במעשים ובעובדות שנעשו בימים האחרונים. ביום השני לחג הסכות הלכתי ברחוב לתומי. אני חושב כלום בעיני הקהלה ואיני חפץ לדעת את הנעשה בקהלתנו, והנה פנשני פלוני הרב, מה אתה אומר למאורע זה? שאלני בהתלהבות יתרה. אין אני יודע כלום, אמרתי לו. שמא יודע אתה יותר את עניני הפוליטיקא ממני? — לא ולא! השיב. אבל בודאי קראת מה שכתב עליו בינדיקטוס לויטא במכיע פריישישע יאדריבירי, ענינים מבהילים ומחרידים מאד. לא קראתי, הרב ספר לי את הדברים המבהילים הנרפסים במיע הנזכר ונאנח מעצמת מכאוביו. ואתם הסופרים שותקים לזה? או עניתו בכיבוד ראש: שמע נא, אדוני! הדברים האלה אינם ענינים מבהילים, אלא מאמרי כמיע כיתר המאמרים. מהיע ההוא יחשב בין החשובים אצלנו, ועורכו, הפרופסור דילבריק, הוא אדם נכבד. משום הכי לא יויק, אם אתה בתור ראש בית דין בקהלתנו תשיב על דברי המחרף והמנרף את מערכות ישראל. אבל השבעתיך, אדוני הרב, כי לא תשיב במיע לישראל, אלא באותו מהיע ששם נרפסו דברי המשטמה ואני ערב לך בדבר, כי הפרופסור דילבריק לא ישיב פניך, ושמא אתה

דין הגדול — הוא הסינאט המושל בממלכה ואשר אין עליו מלבד הקיסר בעצמו (איטשרעושר. פראוויטעלססאו. סענאטא, פ'ק § VI 1). על פי רוב אנהנו מוצאים נמיה מיוחדת לשלטון המשטר בהפליכים אשר בתחום מושב היהודים בממלכה, להרחיב את חוג הנדרים והסיניס ולחירות הלכה למעשה להחמי, וכשבעלי הדברים מערערים על הפסקים לפני הסינאט יקרה פעמים רבות שהוא חותך הדין להקל. אולם טעות היא בידי הסוכרים, כי זה דרך הסינאט לנטות כלפי חסד. בתור בית-דין של מעלה, אשר חוג ממשלתו מחפשת על כל הערכאות ועל כל מערכות המשרה והמשטר ואשר תעודתו להעמיד כל חללה של רשות על קו הדין ועל משפט צדק ואשר אחת מתעודותיו היא גם כן לשמור על המשפט והזכויות של כל הערכים ומעמדי התושבים בהממלכה (שם פ'ק ב' § 192) — בתור בית-דין כזה אין הסינאט לא מקיל ולא מהמיר, כי אם מפרש ומבאר את חקי הממלכה בשני פנים: בביאור השוון והסנוון במקום שהוא נשמע לפנים שונים, ובביאור הכוונה ההניגית של המחוקק; ולפי זה יצא פסק הדין לפעמים בהרחבה (extensive Interpretation) או בהגבלה (restriktive Interpretation), ונס לא תמיד נוכל לרונן מן הפרט — מפסקדינו של הסינאט להגלי ערעור ידוע — על כלל הענינים כיוצא בו, ורק אם יקרה עוד הפעם מעשה דומה למעשה הערעור, שבו החליט הסינאט לטובת המערער, או יש מקום להמעיער במקרה השני להסת יע בו; ואולם דבר זה אינו מחייב למפרע את מערכות השלטון והמשטר לעשות כן. אבל אם נתקבלה החלטה ידועה בהסינאט באספת כל מחלקותיו, וביחוד באספת המחלקות הראשונה (שהיא נעשית תמיד על פי הצעת המיניסטר לתורת המשפטים להתרת הספקות בהלכות שונות), הרי החלטה כזאת חישובה לחוק בהקי הממלכה שאין לעבור עוד עליו. לפעמים יקרה, שעדעור על מעשי שרי המשטר מביא לירי פסק של הסינאט לטובת המערער ובניגוד למערכות המשטר; ואולם שר הפנים ישוב ויקיים (מכאן ולהבא) להתנהג על פי הוראת מערכות המשטר בדרך השלטון הנתון לו מטעם הממשלה העליונה.

אכן הושבים אנחנו למותר להוכיח עד כמה נכבדו לפעמים הפסקים וההחלטות האלה לכלל ישראל בהממלכה, ועד כמה ימצא בהם הפין קורא העברי במדינות הממלכה הגדולה הזאת, וגם כל חוקר ודורש אשר בארץ אחרת. אולם להביא את כל פרט ופרט אין מן הנחוי, כי לא תמיד תצא מהם תועלת, ועל כן הושב 'הדור' לתת כפעם בפעם רק את אלה אשר תהיה להם תכונה כללית הנוגעת למשפטי מפלגות שלמות בישראל וזכויותיהן, או את אלה שיצאו ממערכות השלטון המרכזי והעליון בממלכה.

חדלו משלם מס הנילדיה הראשונה והם נחשבים רק כתושבים פשוטים בכל התושבים הנוצרים שבאותה העיר? — ער עתה, כלומר: משנת 1869 עד סוף שנת 1900, היו נוהגים כל בתי מערכות המשרה לראות את היהודים, שהיו סוחרים בקהל נילדיה ראשונה בימי עשר שנים רצופות בערים שמחוץ לתחום, כראותם את כל התושבים של הערים ריאואן וטולא, כלומר: לתת להם לכל ימי חייהם את הרשות לגור ולסחור בכל ערי הוסייה כמשפט תושבי ריאואן וטולא. על הפסקים האלה קרא ערעור המיניסטר לעניני פנים הממלכה, וכדין ערעור על פסקי הסינאט מצד שרי המיניסטרוים, הובא הדבר לפני אספת כל מחלקות הסינאט הראשונה והזכרר לאמר: בחוק הנוכח למעלה כתוב: 'אותם (היהודים) שנכתבו בין הסוחרים בעלי הנילדיה הראשונה בערים אשר מחוץ לתחום ונשארו במעמד הזה בימי עשר שנים רצופות, משיגים את הזכות לשייבה תמידית באותן הערים, אפילו אחרי שחדלו משלם את מס הנילדיה: המלים: 'באותן הערים' הן למעט. ואחרי כי המחוקקים שקבעו תחום מיוחד למושב היהודים, היתה כונתם לשמור את יתר חלקי הממלכה שלא יתישבו בהם היהודים, לכן גם אם הוציאו איזו יהודים בודדים וירועים מן הכלל, בכדי לזכותם בזכות השייבה בכל חלקי הממלכה, עוד צריך הזכויות הזה להיות נשען אם על היתרון שיש ליהודים ידועים בהשכלתם לתועלת הממלכה, כלו יהודים שנמדו חקי למוריהם בבתי מדרש התבמות, או על היתרון שיש להם בהביאם תועלת במסחרם וכשרון מעשיהם בשעה שהם עוסקים במסחר ותשומת יד, או על היתרון שיש להם ע"י מה שהם בעלי מלאכה ומביאים תועלת להישוב בעמל ידיהם.

ב) הגה לפנינו ענין חדש ונכבד מאד בעניני הנהגת הקהלות לפי ביאורי הסינאט, ולהגלי מעשה שהיה חזר הדבר ליושנו, לא על פי תורת הדינים, שהיא התורה אשר שמירתה נמסרה להסינאט, כי אם בדרך השלטון המרכזי מטעם שר הפנים בהסכם שר האוצרות. וזה הדבר: כמעט בכל הקהלות הגדולות והקטנות אשר בתחום המושב לכ"י ברוסיא נמצאים סכומים מסוימים משיורי המסים מבשר כשר. המס הזה, כנודע, נפן בכחירה למשך שנים אחדות, והנכנסתו נועדה לצרכי הקהלה הישראלית: לצרכי הדת וצרכי הצדקה ונמילות חסדים ובקור חולים והחזקת בית הקברות וכו'; ומאשר כי על פי רוב ההכנסה יתירה על ההוצאה, לכן נמצאו שיוורים כסכומים גדולים; ובסעיף 69 ממערכת סדרי המס לכשר כשר, שנבקעו בשנת 1844, נאמר: 'הסכומים הנאספים משיורי ההכנסות (של המס הזה) היתירות על ההוצאות נשלחים לפקידות הערים במשך השנה, ובסוף השנה הם נמסרים לגנוי המלכות לשמירה ולהביא פירות על פי שיעור הבית ידוע, ומשתמשים בהם רק לצרכי הקהלות הישראליות במקרים יוצאים מן הכלל'. ובסעיף 70 ממערכת הנ"ל נאמר: 'חובת פקידות הערים היא לתת דין והישבון מהכספים של מס הכשר הכשר, והנהגת הפקידות הזאת אחרת וערכאית על ההשבון הזה'. מכל זה יצא ברור, כי אין להוציא את הסכומים האלה אלא לצרכי הקהלה הישראלית, ולא לצרכי ענינים כלליים, אם גם נכבדים, כמו לטובת הבריאות, לרצף הרחובות, לסדרי נקיון, לבנין בתי מרחצות לכל בני העיר, להדליק פנסים להאיר וכו'; כל אלה הם ענינים הנעשים ממסי תושבי העיר, והיהודים ככללם. והנה בשנת 1899 בימי חדשי אקטבר ונובמבר, קראו יהודים אחדים תושבי העירסאן תגר על שר הפלך שנתן רשות לקחת בתורת הלואה עשרים אלף רויכ משיורי מס הכשר הכשר, בכדי לבנות בית נימנוים לנערות, שהוא בית ספר כללי ונועד ברוכו לנערות נוצריות, הסינאט מצא את שנתותיהם של היהודים כחערסאן

(יותר מעשר שנים) ושירי המשטר לא הניזוהו ולא מחו בידו, מוכיח שיש בינתו היתה בהיתר בלי הוכחות וראיות מקימות והמוציאים אותו מחוקת היתר הישוב עליהם להביא ראיה ברורה; ובמקום שאין ראיה ברורה שנתישב באיסור, היהודי הזה עומד בחוקת היתר ואין הרשות לפקיד המשטר להוציאו ממקום מושבו.

מאורעות ומעשים.

× משפט דרייפוס. משפט דרייפוס חוזר ונעור בצרפת. במכתבי העתים נתפרסמו מכתב וזלא לנשיא הרפובליקה, וכן מכתב פיקאר אל ראש המיניסטרו, ואחריו מכתב אלפרעד דרייפוס אל ראש המיניסטרו. וזאת המצית המכתב הראשון: "אלא קורא נגר על הסליחה הכללית לכל החטאים הנאחזים במשפט דרייפוס ומזכיר את מכתבו הראשון אל הנשיא פֶאָר, אשר השתמש בהשפעתו להגן על חבר בוגדים ולכסות את אור האמת. הסליחה הכללית אשר נתאשרה ע"י בית-הנאמנים היא חטא חדש לא נוכל כפרו. רמיסת משפטי-אדם באופן כזה תוכל לשים אות קלון גם על התקופה אשר בה תעמוד אתה הנשיא בראש צרפת". אחרי כן יברר ואלא את הליכות המיניסטרוים בעת המשפט בעיר רֶעֶן. המיניסטרוים לא התערבו במעשי ב"ד של הצבא עם כל תועבותיו, כגון עזות שקר, כפית עדות, עזות דין וכו'; למראה העול הזה לא עשה המיניסטרוים דבר, ולא מסר את המשפט לב"ד הקצינוני, אשר כבר הודיע גלוי את צדקת דרייפוס, ובה נמר לעשות את אשר החל המיניסטרוים של מעליו וריפוא: להגן את האמת ולרצות את הצדק. ענין דרייפוס גלה את הסכנה הנשקפת להרפובליקה מחבר החשבים והריאליטים. הממשלה מבטיחה, כי הסליחה תביא את המנוחה בארץ, ואנחנו, להפך, הגנו בטוחים כי היא תביא מהומות חדשות. האמת התפרץ מכסגר ותחולל סערות נוראות. או בימי התקוה: כי האמת תצא כאור, חלמנו חלומות נפלאים, כי גלינו את עון החשוכים הנסוגים לאחור... ומעולם לא היתה שעת הכשר לפקוד עיני העם כבשעה הזאת; נחנין היה רק להראותו עין בעין את אשר יפעלו אלה הכחות המשתחיתים וכו'. כל העונות אשר מניתי במכתבי לפֶאָר, נתאמתו והחוטאים הם פאטי די קלאם, מערסיע, בוליא, בואדיֶר גֶאָנז, שופטי-הצבא וכו', וגם לך, אדוני הנשיא, הגני מורה באצבע על ההיסטוריא! שם ירשם בכתב אמת כל פועל פעלה; ויכל היות כי עוד לא אחרת את המועד..."

× למכ"ע "וואַססחאָד" כותבים מבוואינגס-אירעס: בשנה זו נורעו חטים בהמושבית העבריות 13700 העקטאר, ורעוני פשתים 13500 העקטאר. ישטח האדמה הנורעת עולה יותר בשנה זו על השנה שעברה עד 1000 העקטאר. בשנה זו הרבו לזרוע פשתים מבשנה שעברה, מפני שמחיר הפשתים היה רב, והאכרים קוו למצוא בהם שכר רב. מחיר הפשתים היה 7.5—10 פּעוּאס הקווינטאל (בערך 1,16 ר' פּוּד) ומחיר החטים 4 פּעוּאס הקווינטאל, ואולם את הפשתה אי אפשר לזרוע יותר משתי שנים או שלש בוו אחר זו, כי היא מכשלת את האדמה מאד. אבל אם נתגדל ונתרחב שטח האדמה הנורעת לעמדה השנה שעברה, הנה איכות העבודה גרועה עתה מן השנה שעברה. האכר מתאמץ לזרוע תבואה הרבה, מבלי שים אל לבו שהעבודה תהיה נעשית כהוגן; הוא לא יחרוש ולא ישרד האדמה כראוי; בעת הקציר יעשה ג"כ מלאכתו רמיה, יע"כ תשחת ותאבד תבואה הרבה. האכרים עודם נוטים בטבעם לספיקולאציה ולמסחר, וע"כ לא יבינו כי כבדת ארץ קטנה מעובדת כראוי, תוכל להביא פרי יתר רב מעשרות חלקה אדמה אשר לא נעברו בחריצות. כן לא יראו האכרים להספיק להם כל צרכי ביתם בפרי אדמתם, ורק נטיעות ותבואות הנמכרות בשוק יגדלו, ואם התבואה לא נעשית יפה, אין כסף ואין לחם.

בהמושבה קל ארא נבני שלש בתי-חרושת בכח הקיטור למעשה החמאה. האכרים החלו לכבד את חלב בהמתם בבתי החרושת, ויש אכרים המוכרים חלב כדי חדש בחדשו במחיר 30—40 פּעוּאס (20—30 רובל). בשנה שעברה עובו כששים אכרים את המושבות וילכו לבקש להם מחיה בערי ארגנטינה או באמריקא הצפונית. הרבה עובו את מקום מושבם בפני עסקי משפחה או מפני שלא יכלו להתרגל עם עבודת האדמה.

עבור קרובי האכרים, אשר באו זה לא כבוד מרוסיה, נוסדה קולוניא חדשה לצפון המושבה "באסאוי באסא" בשם "לעווען" ע"ש ראש חברת יק"א.

× ברמ"ל באמריקא. מניו-יארק מודיעים לנו היה זאב גולוסקין וא"ו לעוויין-עפשטיין עפ"י טלגרמה, כי נפתח שם בית-מסחר לזין של חברה "ברמ"ל אשר באמריקא.

צודקות, וכחדש דיצימבר באותה שנה נתנה פקודה מטעם הסינאט, ובהסכם לה יצא אז גם מכתב-חוזר מתהת יד שר הפנים לכל שרי הפלכים בתחום מושב היהודים, להודיע כי בהסכמים ההם, הנאספים רק ממס מיוחד ליהודים, לא ישתמשו בלתי אם לצרכי היהודים, ולא לענינים כלליים בהנהגת הערים, אפילו אם היהודים נהנים מהם ככל התושבים, שהרי אלו נעשים מהכנסות העיר הכלליות. וגם בדבר הזה בא שנוי נמרין בימי החדשים האחרונים לשנה ההולפת על פי צירקולאר חדש מטעם המיניסטרוים לעניני הפנים, שנעתיק ממנו רק דברים נוגעים להענין שאנו עסוקים בו לאמר: "על פי הסעיפים 57, 58 לסדררי המס מבשר בשר הנכללים בס"מ 816 בהלק התשיעי לספר החקים ע"ד מעמדי האזרחים בממלכה, בהוצאה משנת 1899, נמצאו כללים שונים בנוגע לענינים שעליהם מותר להוציא כספים אלה. הנה עתה בהסכמת שר הפנים ושר האוצרות נמצא לנכון ונמסר לשרי הפלך לברם, להוציא בהסכמת הנהגת נגזי הממלכה אשר בערי הפלך ובהשתדלות היהודים את השירותים הנזכרים בלי קצבה ושיעור לענינים שיש ליהודים תועלת בהם, כמו תקונים נחוצים בחברות מכבי האש בעיר, תקונים לטובת הבריאות ויפוי-הסדרים בערים הגדולות והקטנות, כאותם המקומות שיושבים שם יהודים במדה מרובה, ובלבד שבמעשה תקונים כאלה ישתתפו גם יהודים". ובכן משוריי הסכמים מהמס הנזכר ישתמשו מעתה גם לתקונים כלליים, הלא הם אלה התקונים שעד עתה נעשו מן ההכנסות הכלליות, שהיהודים גם הם, במקומות שהם יושבים שם במספר רב, משתתפים בהן במדה מרובה. כנודע, השתתפותם של היהודים בהנהגת הערים היא אותה שנעשית ע"י שנים או שלשה יהודים המשתתפים בקהל נאמני הערים. בסוד המועצה, לא על פי בחירה וכי עפ"י החוק הכללי משנת 1892, אין המשפט ליהודים להיות בוחרים ונבחרים לסוד מועצות הערים, כי אם על פי מינוי מטעם השלטון המקומי.

ג) נכבדים מאד רבים מפסקי הסינאט בימי השנה החולפת במקצוע אחד, יען כי כלם מתאימים לכלל אחד, וזה הרבר: על פי חקי 3 מאי 1882 אסור ליהודים לשבת ישיבת קבע בכפרים ובחצרות שנמצאים חוץ לעבורה של עיר, ורק אלה שהתיישבו קודם לזמן הנזכר יכולים להישאר במקום אם לא יעקרו דירתם אחרי הזמן הזה. בשנת 1887 ביום 29 דיצימבר נתפרסמה פקודת הוד הקיסר, כי אסור גם ליהודים יושבי הכפרים עוד לפני 3 מאי 1882 לעקור דירתם מכפר אחד לכפר אחר, ורק אלה ששנו מקום ביתנים (משנת 1882 עד 1887) ישארו במקומם שהם יושבים לעת התפרסם החוק הזה. והנה כאשר עבר על הפקודות האלה זמן רב, ועוד נמצאו אלפי יהודים יושבים בכפרים בהיותם נשענים על הזכות הנתונה לאלה שישבו במקום מנורם זה עוד לפני השנים ההן, אזוהרבו פקידי המשטר לערער עליהם, כי התיישבו אחרי הזמנים הנזכרים — באיסור ולא בהיתר. בהבקורת שעושה שלטון הפוליציה או שעושים שרי המחוזות בענינים אלה נכביית עדות מפני תושבי הכפרים הנוצרים, נמצאו לפעמים סתירות שונות, עד שאין להציל דבר ברור לדעת באיזו שנה נתישב היהודי בהכפר. על פי רוב היו בעלי המשטר נוטים להחמיר, ובלי הוכחה ברורה על פי כתבי תעודות שנכתבו לפני הזמנים הנזכרים חתכו את הדין להוציא את היהודים מן הכפרים. בימי השנה החולפת רבו המשפטים במקצוע זה בהסינאט, ובכלם נפסקה ההלכה כדבר האמור בפסק-דין האחרון בענין זה בהפקודה מטעם הסינאט מיום 5 ספטמבר 1900, ס"מ 9297, בענין היהודי קאָפּעלֶקאָו בכפר נובינו אשר בפלך וישענסק. לאמר: "המעשה הזה לכשעצמו, שישכח היהודי שנים רבות בכפר

הולך ונמוג. אכן נשיא מדינות הבורים. קרינער, הודיע לבני עמו, אשר שלחו לו ברכות לראש השנה, כי אין להם להשען על עזרת מצוקי אירופא וסופס להשתעבד שעבוד-עולם למלכות בריטניה, אם לא תושיע ידם להם. כל הנצחונות וכל הכבוד שנחלו, עשויים רק להאריך את ימי הנסיסה שלהם. וכן מעבר מזה יודעים גם באנגליה, כי באותה מרה שצבאותיה מכים מכות רבות ונאמנות יורדים כבודה ואימתה בעיני עמי הודו המרוחזית וגם בהמושבות הגדולות באויסטרליה ובקאנאדה ומצרים; וכן יודעים באנגליה כי גם בהכריעה את הבורים לא תחל עוד כבוד של נצחון, ומכל שכן שלא תקבל כסף ענושים כופר הוצאותיה במלחמה הארוכה, כי כסף וזהב אין להבורים, כי אם עדרי צאן ובקר. על כן טיבת שני הצדדים דורשת מהם לשבת מריב, כי תחן אנגליה לשתי הרפובליקות משפט ממשלת-בית להתנהג בינם לבין עצמם לפי רוחם ורצונם, כאשר כבר תעשה אנגליה למושבותיה בקאנאדה ואויסטרליה. וזה הדבר אשר נשמע עתה, כי קרובה פשרה כזאת לבוא ועמה יבוא גם קץ המלחמה הנוראה, אשר אכלה אלפים ורבות ועשתה שמות לא רק על פני שדה הקטל, כי עוד שמות גדולות מאלה עשתה בשדה העבודה והרושת המעשה ומסחר העולם ככלל.

ומארץ הינא באות השמועות על דבר שלום הממשמש ובא, ובלבד שתתקיים האחדות שבין ממשלות הברית, מובן הדבר, כי הסינים הרואים כי חלק לב אדירי הממשלות בינם לבין עצמם יוסיפו להכביד לבם או להוליך שולל את צירי הממשלות בערמתם. ואולם סוף סוף נאותו שרי הממשלה שם לקבל עליהם גם את התנאים היותר קשים הנתונים לפניהם, וגם תשובת הקיסר כבר באה לקבל את כל התנאים ככללם ויסודם, ורק יבקשני ישתדלו להמתיק מעט את המרירות אשר באיזה תנאים. הקיסר ידרוש להשתדל כפי יכולת, כי לחיל המשמר בשכונת הצירים יהיה מספר מוגבל, כי המצרים לא יהרסו, ורק יוצאו משם את הנשק וכלי התותח וכדומה. ועתה נגלתה סבת הדבר, כי ציר אמיריקא חתם על כתב התנאים ובאותה השעה דבר אחרת עם צירי קיסר החינים, יען כי חששו האמריקנים, שבאם לא יחתום צירם על כתב התנאים, שיהיה נמסר לשרי חינא, לא יהיה להם פתחון פה לדרוש תשלומי הנוקים שהסבנו בעלי האנרופים — הבוקסיים — לאורחי אמיריקא אשר בחינא, והאמריקנים והירים מאד בדיני ממונות וחסים על הדולאר שלא ילך לאיבוד.

ובצרפת כל הדברים יעיים. מלבד המכתב הגלוי לנשיא הריפובליקא שפרסם ז'אן לא, כאשר הודענו בשבוע שעבר, יצא גם סיקר סקיר הצבא במחאה נמרצה נגד חוק החנינה; לא חנינה וסליחה הוא מבקש, כי אם משפט צדק. הוא בועט במתנית הממשלה, אשר תאמר לכברוהו כמעלות הצבא וכוונות כבוד. בצבא — הוא אומר — לא ישרת עוד לעולם ואותות כבוד לא יחפון. וכן בא גם דרייפוס בעצמו ופרסם מחאתו נגד הסליחה, והוא דורש ביור משפט בכל אופן שהוא, בכדי לברר את עלילות הפקיד קיניע ויופיו. רבים מהנבחרים אמוני הממשלה הנוכחית מודים עתה, כי כל חפצו של וואלדיק-רוסא בדבר חוק החנינה היתה שניאה גדולה; כי בזה הרחיק מעמו את לב אוהביו, ולא הרגיע גם את רוח אויביו שרי הצבא בעלי ברית הכהנים והישועיים וכל כנותהון. עד עתה היתה חרב המשפט תלויה על ראש אנשים כהנינראלים בוא דיסר, נאנו, ראשושע, וביחוד פאטי די קלאס, ובפחדם שקטו במכונם ולא סכסכו את בעלי בריתם בהממשלה; ואולם עתה כאשר סר פחד המשפט מעליהם, הם מתקרבים שנית לרוקמי מומות הקליריקאים ואוהבי הטלובה, וביחוד להישועיים וראשי חברות

× כספר הנשים בקאנאדה, ארחת חיהן ומעשיהן, אשר יצא ע"י חברת נשים בקאנאדה, לרגלי התערוכה בפארו, נמצא איוו ידיעות הנוגעות לחיי היהודיות בקאנאדה. הנשים העבריות אוהבות — לפי דברי הספר — לעשות צדקות וחסד בכל עת. בערים שונות בקאנאדה נמצאו י"א חברות של נשים עבריות, אשר תעודתן היא לתמוך ביד תלמידים עניים, לכלכל בית-ספר של-שבת ולפרנס זקנים באים בימים יעזו. בפרוטריאל נמצאה חברה של צדקה לנשים לבדן, וגם חברה קרישאי של נשים.

× חברה "בני-ברית" בניו-יארק עשתה הרבה לטובת הגולים הרומינים. 11000 יהודים באו מרוסיה לאמיריקא בלי פרוטה בכיסם, ונשלחו בהוצאות החברה למקומות רחוקים בנפות הדרום והמערב, וגם לקאליפורניה וטיקסס.

× עובדי האדמה בהמושבות העבריות בפרך חרפון סובלים חרפה רעב. בשנה זו היתה הבצורת קשה משהיתה בשנה שעברה. מפני השרב לא היה מרעה גם לצאן, והרבה מן הצאן מתו ברעב. במושבות רבות אין קש להסקה, וע"כ יקנו הקולוניסטים קש בכסף. מפני טיעוט הקש מוכרחים הקולוניסטים לשבת בבית אחד צפופים ונדחקים יחדו, והדבר הזה גורם להתרבות מחלות מתדבקות ביניהם. קולוניסטים רבים בקיאים גם במלאכות, ויוכלו למצוא פרנסתם ע"י איוו מלאכה, ואולם מפני צוק העתים לא ימצאו כל עבודה.

× בוויילנא החל להתברר בבי"ד הגליל משפט החובש בלאנדעס, אשר נאשם בעון התנקשו בנפש יפחתו הנוצרית וואלענטינא גרודונענסקא, ואשר ע"פ השמועות הנפוצות בין המון העם נתכוון לעשות הרצח לצורך דתי. דלתות ביה"ם סגורות בשעה בירור הדברים לפני כל איש שאין לו עסק עם עצם המשפט. נשיא בי"ד הוא קאטלאראוסקי; הקטיגור — זיבאוסקי; התובע מצד השפחה גרודונענסקא העורך דין וורובלעווסקי; ומגינורי הנאשם הם עורכי-הדין המושבעים מפי"ס פאסאאוויטש, מיראנאו, א. גרווענבערג, עדים הוזכרו כששים איש. מצד הקטיגור נקראו בתור עקספערטים הרופא דעמבאוסקי, רופא העיר ווילנא מיחאילאוו ורופא בית החולים בוויילנא טור.

השקפה על דברי המדינות.

המאורעות באמיריקא הדרומית, — השלום בחינא ותנאי השלום. — הסכסוכים בצרפת לרגלי הענין. — האיזייר סטיל איטה על צרפת. המאורעות האחרונים באפריקא הדרומית קבלו צורה משונה לגמרי מאשר חשבו האנגלים ומאשר העבירו קול. הבורים הניחו בארצם את הנייטות שלהם המשוטטים בעריהם להרניו את צבאות הבריטים, ובצבא רב לפי ערכם הם הולכים וחודרים עתה לתוך ארץ קאפלאנדיה ונובשים שם ערים אחרי ערים, ובהתחברם שם עם אהיהם האפריקנדים היו אלפיהם לרבבה והמרירה הקיפה את כל הארץ. והבורים בעברם את גבולות ארצם ננבה נפרדו לכמה ראשים ויניחו עד קאלעס בערנ אשר בקרן דרומית-מזרחית של אוראניא ועד העיר טיטבו אשר בקרן דרומית-מערבית בקאפלאנדיא וראשי נדויהם חדרו דרך ארץ שבטי הבאוויטים גם למחוז נאטאל עד לפני העיר קימבערליי. לפתע פתאום נראו נדויהם לפני העיר הלויציה — בקרבת לאדיסמית, במקום אשר היו מלחמות התנופה בשנה שעברה. שם היתה תגרה גדולה בסוף ימי חודש דיצימבר במסבי העיר לידענבורג, והאנגלים הכו מכה רבה, והלויציה נלכדה. ותגרות קטנות מאלה היו בימים האחרונים בקאפלאנדיה ובטראנסוואל בקרבת פריטוריא ויאָהאנעסבורג. וכן חותר דייוועט גם הוא לפרוץ לקאפלאנדיה, והניגירל האנגלי קניקס עומד סמולו, ואולם הניגירל הזה הודיע לשר הצבא המצביא את כל צבאות אנגליה, הוא הלורד קיטישינער, כי לא יעצור כח להחזיק מעמד נגד הבורים, אם לא ישלחו לו נדווי חיל חדשים. לרגלי הדבר הזה קרא קיטישינער לנדווי המושבות אשר לאנגליה באויסטרליה לבא לעזרתו, ובאמיריקא נקנו עוד הפעם חמשים אלף סוסים. אכן כל החיל הזה מצער הוא לפי הצורך, וגם לא יניע למקום תעודתו לפני שני ירחים, ובין כה וכה ומחנה אנגליה הנלחם באפריקא הדרומית

פוחת והולך.

(מספורי יוחנן המלמד).

אסר יוחנן המלמד: כיון שלא לנלנו המשכילים יצא אחר ולא רערו אנשי שלומנו מצד השני על מה שפסתי קודם לזה, אות לטובה הוא; סימן הוא שצדקתי בשפטי, שאין בין המשכיל והמאמין כוונתן הוה אלא השם בלבד, ושם מרעישין זה כנגד זה שמים וארץ ומעפרין בעפר ותקעין ומרעין — אך שמא גרים ולא יותר...

ואמרת בלבי, כיון שכן, למה זה אנכי מונע הטוב מבעליו? הרבורה יונקת מיץ מדשאים וצמחים ונותנת דבש, ואני, שראיתי הרבה בימי חיי הבלי — אספר לדורות...

ורוצה אני לספר עתה מה שעלה פעם אחת על זכרוני, בשעת הוראת שעה... כי עכשיו מלמדים נמרא לשעות, והעיקר הם דברים חיצונים...

ועל פי מקרה נתנלל הרבר עיי תלמידי המשכיל כמר איציקל, שהוא איהב להוכיח עמי... ואם אני מתירא מפני בטול תורה, ועונה לו לפעמים משום, "לא תעשה מלאכתך רמיה", ויכל היות שכמר איציקל מאמין שנענית לו והודיתי לדבריו, יהי השם עמו; מה לי לעשות?... והבחור הזה מתהלל מאד בעולמו...

בפה מלל רברבין משבח הוא את הדור, שמלאכתו נעשית עיי מכונות ועניינאות (לאביו בית חרושת למעשה בורית), שהקיסור משרתו והחשמל — עושה רצוני; וטוחנין לו קמח, ואופין לו לחם, ועושין לו בורית, ומעבירין אותה מקצה העולם ועד קצהו בקפיצת הדרך...

ובטוח הוא בבעלי ההמצאות, שהיום או מחר יאספו רוח ויצוו לו לעשות כל מלאכה, וגם מעין רכב יהיה לנו, כי ישעברו לצרכינו את אור השמש וקרניו... והעיקר, שברבות הימים נהיה פורחים כמנרלים באויר, כמלאכי השרת להבדיל...

והנה בנוגע למלאכות ותיקון העולם הזה, כולא עלמא לא פליני שדור דדור מנלין חרשות ומשתבח הננס על הענק, אבל תלמידי איציקל מאמין שגם רוח האדם — כמו שהוא אומר — משתכלל, שגם באמונת ודעות ומדות ומעשים טובים אנחנו, משתלמים... תלמידי איציקל הוא בעל מונ טוב ועולמו כלו טוב; השלום מתגבר בעולם, מדת הרחמים עולה כפורחת (מפרישין הרבה לצדקה, גם אביו הנביר מפור...), ועוד מעט — נר זאב, לקיים מה שנאמר, עם ככש ונוי.

ובנוגע לזה אני מסופק מאד...

ועלתה על לבי שאלת החכם מכל אדם: מי יודע רוח האדם, העולה היא למעלה?...

ויודע אני גם כן, שיש מים מבויעים, נוזלים בחול, שהם מזהרים בדרך הילום, עוובים בדרך הילום על האדמה כל חלאה וזוהמא, וסופם להיות מים מתוקים לשתייה, להשיב נפש עיפה; ויש מים נוזלים ממקום קרוש, ממקור מים חיים יהלכין, ובדרך הילום הם מקבלים לתוכם עפר מן האדמה, כל סחי ומאוכ, והיו באחרית הימים למים מרים ומאזרים, לצבות בטן חלילה...

ולמי מהם הרבר דומה?

וכשאני יושב וחושב בזה, והנה עולים לפני במחזה: הרב הנאון ר' זושעלע, וזר צדיק לברכה, שישב חמשים שנה על כסא הרבנות בזאמושטש; בנו הנביר ר' יחיאל, נשמתו עדין, שהתחתנו בו עם נביר אחר כלובלין, והיה יושב שם על התורה והעבודה וצדקת פורונו נודעת בהעיר והסביבות... והשלישי, גם כן נכבד, הנגיד ר' יוסף שיחי, אביו

הנזירים והכהנים. ולהגדיל את הפחד והמבוכה באה השמועה, כי האפיפיור ככל תוקף קרושתו יוצא עתה להלחם בממשלת צרפת הנוכחית. מלבד השיחה שהיתה בינו ובין עורך מכה"ע Matin, אשר לפניו הוציא כל רוהו, לשפוך חמתו על ממשלת הכופרים בצרפת, הנה שלח דברו להארכי-הנמון הקרדינאל בפאריז במכתב מדבר שלום וידידות לצרפת שהיא הבת הנאמנה לכנסיה הקתולית, ואולם גם את צערו יודיע, כי שרי הממשלה אשר להרופוליקא בזמן הזה מחלישים את כח העם הצרפתי ומשפילים את כבודו, בזה שהם יוצאים למלחמה על נושא הנל האמונה — כי יש להוש, שבנלל זה תאבד לצרפת הזכות להיות האפוסרופסית להנוצרים בארצות הקדם, והיא זכות שהיתה לה לתועלת גדולה ומעלה יתירה במעלות הפוליטיקא הכללית. האפיפיור פוחת בשבח ומסיים כננות, מטיף לשלום ואהבה ומנלה גם כן יותר מטפה, כי אם למלחמה נאור הוא בנבירות ממשלתו על רוח רבבות מאמיניו ומעריציו, וכי נכון הוא גם כן להסיר הסדו ואמתו מצרפת ולהסב לבו להמלכה, אשר בראשה יעמוד קיסר פרוטסטנטי, שהוא ראש הממלכה העוינת את צרפת ומתקנאת בכבודה. רבים רואים את השיחות והמכתבים אלה לאות מלחמת הדת בהשכלה — מלחמת-הקולטורא — בצרפת, היא המלחמה שארכה בממלכת אשכנז חמש עשרה שנה, וסופה היה שנכנע נסיך-הברזל ביסמארק לפני רומא, למרות הנדר הנדול שנדר באוני כל בחורי העם האשכנזי כי לא ילך לקנוסא.

צמח-נדר.

בְּמִדְבָּר — —

בְּדְמֵי תְּלִיל, בְּחֹל

מִתְגַּלְגַּל פְּרַח-נֶדֶר...

וּבְאֵינִי תְּרַח

יְהִימָה יְתִיפָה.

כִּי צֶרְרָלוּ,

צֶרְרָלוּ מְאֹד...

— "קְלוֹשׁ אֲנִי וְרָךְ,

"בְּלִי-כַח וּלְשֹׁד...

"אֶת-שְׂרָשְׁרֵי בְּאֶרֶץ לֹא אֶף,

"וְאֲנִי אֶף נָע וְנָד...

"מִעֶרֶב עַד-בְּקָר,

"מִבְּקָר עַד-עֶרֶב!...

"כִּי-הִנֵּה בָאוֹת

"הַרְוֹחוֹת הַרְעוֹת

"וּמִתְקַלְסוֹת כִּי בְּלִי-הֶרֶף...

"וְיִסְחָבוּנִי

"וְיִטְּלוּנִי

"וְיִצְנְפוּנִי

"מִעֶרֶב עַד-בְּקָר, מִבְּקָר עַד-עֶרֶב!

"וְלָמָּה נִגְרַע גּוֹרְלִי מִגּוֹרְלֵי בְּלִי-עֵץ,

"וְרַק אֲנִי מִתְגַּלְגַּל בְּלִי-הֶרֶף, בְּלִי-קֶץ...

"וְרַק אֲנִי צָפוּי לְכָל-עֵמֶל וְשׁוֹד...

.....

צֶרְרָלִי עֲלֶיךָ צְמַח, צְמַח-נֶדֶר!

.....

י"ל פּרִיץ.

הרב משעב"שין את הילדים צוחקים מתוך תענוג וכשמעו את הקול הנעים המנצח מתוכם בהלכה, נגש אליהם וראה את ר' זושעלע ונשתומם ושאל: מי הוא זה הבחור, שקפצה עליו זקנה בילדותו? ובמג"ף ראש השנה, כשהיה ר' זושעלע עובר, כמנהגו לפני התיבה וק"ו "יה ממעמקים", מוכרחים היו בעלי הבתים, שבקשו להסתכל בתנועות ראשו הקטן של שליחם לפני המקום, לעמוד על בהונות הגליהם, ובשורות האחרונות -- לקפוץ על הספסלים... לפי שהכל היו מאמינים שבתנועות ראשו הנעימות בצירוף מנגינותיו המתוקות מתבארות ומתפרשות להם כל כונות התפלה...

והעיקר היה אצלו שנאת הבעע. חמשים שנה ישב על כסאו בזאמושטין, ומלאכים בכל שנה ושנה יהפזון מערים גדולות וטובות ממנה לקחת אותו אהרי כבוד, והוא אינו שומע להם...

ופעם אחת אמר כליצנותא דאורייתא: מעולם לא הרנתי איש שאהי' מוכרח להיות נע ונר...

בני העיר מתחננים לפניו: רבינו, תן לנו להוסיף לך על משכרתך, והוא נוער בהם: מה אתם חפצים? לעשות אותי לזולל וסובא? רעב בתוכם לא הייתי מימי!.. ולמרות חפצו לא העיז איש לעשות דבר... שמא יכעס!

ומשכרתו של ר' זושעלע המשים הזובים פוליש לשבוע... ור"ש אינו לוקח; הוא היה אומ': רב אני ולא מקבל... דמי פסקים ופשרות הוא מחלק בין הדיינים שישבו אתו, מתנות חנים ומועדים הוא נותן להשמישים, ואת המנות של פורים הוא מחליף, שולח את מנות העניים לעשירים ומנות העשירים לעניים, והוא לברו אוכל ממאפה הרבנית — אדם רוצה בקב שלו!

ומנהג נפלא היה לו עוד לר' זושעלע... אם על פי מקרה היה יחידי בביתו ויצא, והתכוון בסגור את הדלת על המסגר הישן והמקולקל, נאנח ואמר בלבו: רוב ננבי ישראל נינהו... והוא אינו רוצה שיכשל איש מישראל בממונו... ומוסיף הוא בלחש: רבוננו של עולם, אתה עד, שהנני מפיק מרשותי ומפקיר כל מה שיש לי, ביודעים ובלא יודעים... וכשבוו הביתה שב וזכה מן ההפקר.

הארכתו בר' זושעלע, זצ"ל, ובשביל שלא יהיו הדברים ינעים, אקצר ביוצאי חלציו. גם אני הולך ופוחת... כנזכר לעיל, נשא ר' יחיאל בנו אשה מלובלין; והוא נר ימים רבים בבית חותנו, ואח"כ היה לבעל-בית ועשיר בפני עצמו. כל ימיו אכל מפירות הגדוניה שקבל, והיה יושב על התורה ועל העבודה, והתעסק במצוות ובמעשים טובים...

ומרה אחת ירש מאביו הנאון והחזיק בה בכל חוקף ועוז, שלא להתנאות ושלא להלבין פני איש...

ר' יחיאל מתעסק בצרכי-צבור באמונה, אבל אינו מקבל שום התמנות... ועושה את שלו בצנעא, בחשאי, ואך המקורבים ביותר יודעים מעט מועיר ממה שהוא עושה.

ר' יחיאל אינו חונן ונוח לדל, אלא מלווה לו בשעת דחקו. „כשתריח תחזיר לי, קמעא קמעא תשלם”...

וכאופן זה הוא נותן בהקפה: עצים להסקה, קמח למצות, לרפואת חולים וכרומה...

ומלכד זה הוא מלביש ומנעיל את בני הת"ת על חשבונם... מי מנה צדקת ר' יחיאל!..

של תלמידי כמר איציקל, היושב פה ווארשוי, נביר גדול לאחיו, בעל בית-מעשה הבורית הגדול, כמו שיזכר להלן...

כידוע, היה ר' זושעלע אחר מנדולי הדור...

כימי ילדותו יצק מים על ידי הרב הגאון מליסא, והרב הגאון מזכירו לשבה גדול בתשובה אחת, ואומר בזה הלשון: „ותלמידי המובהק כמר זושע למד לפני אותה הסוגיא וצלל במים אדירים והעלה בידו מדגנייתא טבא, ולהלן: „מובטח אני שיהי' גדול בישראל”, וכן היה. צנא מלא ספרי היה ר' זושעלע ושכלו הטהור והחד היה מנלה עמוקות באמת; אך כל זה ידוע לכל.

ולמה קראו לו בשם ההקטנה: ר' זושעלע?

ראשית — משום חבה:

הגאון הגדול הזה, שהתנבר כארי לשם קונו ובתורתו, שלא הת מפני נבירים ואדירים, תקיפים ומוכסין, וגם כן — לא זע בשעת הצורך, בהפסד מרובה, אפילו מפני הקדמונים, בכדי שלא ללכות ממונם של ישראל, ושהיה אומר: פלוני היה רב בומנו ובעדתו ואני מאריה דאתרא בזמני ובקהלת, — ר' זושעלע זה נהג את צאן מרעיתו בלב טוב ועין טובה, ב"שמא יכעס" בלבד... הנכיר לא פסע על ראש הערה — שמא יכעס ר' זושעלע; מוכס הבשר לא השתמש בחניה ולא העלה אף פרוטה אחת על ליטרת הבשר — שמא יכעס ר' זושעלע; המלוה ברבית לא עבט את העני ולא מכר את נחלתו — שמא יכעס ר' זושעלע; החסידים לא התנודדו ולא מנו להם שוחטים חרשים — שמא יכעס ר' זושעלע, וכי' וכי'. והכל מתיראין מר' זושעלע, ור' זושעלע זה אינו מתירא אלא מן החמין בפסה.

בכל ימות השנה כחא דהיתרא עדיף, הכל כמעט כשר, ומערבי פסחים עד סופס ר' זושעלע צוח ככרוכיא: אסור, טרפה... אסור באכילה ואסור בהנאה, צריך לשבור את הכלים...

אימת „המשהו" נופלת עליו! ומשום מה? משום שנאמר: הכרת חברת הנפש היא מעמיה... ור' זושעלע היה אומר: בשבעה מדורות של ניהנם ולא — מחוץ למחנה ישראל... בזה איני סומך על דעתי. והדברים עמוקים...

ושנית (קראו לו בשם ההקטנה) משום שהיה קטן מאד בגופו, בקומתו.

בתוך אספות בעלי תריסין וכרסין לא ניכר ר' זושעלע, מי שלא בא בתוך עשרה הראשונים, מוכרח היה לשאול אם ר' זושעלע כבר בא או מחזין עליו... אבל כשהוא רואה, בעמדו בפתח, שה"עולם" שותק ומרכין ראשו לצד אהר, יודע הוא, שכבר בא ר' זושעלע, שהוא יושב בראש פויו מפיק מרגליות, ודבריו, כדרכו, ננחת נשמעים, ובעלי הבתים שותים בצמא את דבריו... או ימתח חוט של חסד וחבה על פני הבא, יסנור את הדלת אחריו בלאט ושפתיו לוחשות: ר' זושעלע שיחי'... ר' זושעלע שיחי' מדבר...

ור' זושעלע, שהיה אוהב ישראל באמת, נמשך מאד אחרי הילדים. יודעים זאת חובשי בית המדרש הקטנים וכשרי' זושעלע בא, רצים הם לקראתו בצהלה, בנמרותיהם בדיהם, ומקיפים אותו ושואלין זה בסוגיא זו וזה בסוגיא זו, ור' זושעלע מקבל נחת ועונה לכל אחד במתק שפתיו בצחוק חן של מלאכי השרת, ובאוהה שעה קולו הנעים מצלצל כפעמון קטן של כסף; נאך מתוך הנערים אינו נראה.

ומעשה, שלעיר הסמוכה שעברשין נתקבל רב חדש ממרחקים, ורזיו היה לבוא תיכף לזאמושיץ לראות ולראות את פני ר' זושעלע, וכיון שלא מצא אותו בביתו, הלך לפי שעה לבית המדרש; כראות

והנני בורח בפחד גדול מן הניהנם ותלמידי הורף אחרי...
והנני עוד הפעם במשעול הצר, והוא עובר לפני ומכאן לי,
מדוע צר החרר מהכיל שני אנשים יחדו,
— כביאה-רויציא ואת יכולים הפועלים לצאת אך בזה אחר
זה, ובוה אחרי זה בודקין אותם... ואין נמלט מיר השומר...
— והבדיקה למה?
— משום שגונבים את הבורית ואת כלי המלאכה הקטנים...
— כלם ננבים? אני שואל בתמיהה.
— לאו דוקא... אלא שיש מהם השורים על הנגבה...
— ולמה בודקים את כלם?
— שלא לבייש...
„שלא לבייש“ באופן אחר.
הביא לבית הדפוס י. ל. פֿיין.

פֿיליטון.

השואפים.

— ואחרי אשר נלאינו נשוא את האויר המתנק, יצאנו בחפזן מתוך
הסביבה המעפשה שלנו ומדעתנו, אנחנו הצעירים השואפים לשנוי הערכין, ונעשה
אנדרה אחת אשר פינו יקבנה „אגרת השואפים“
— הילד! יחיו השואפים! מות ואברון לערכין הישנים! —
— מדי ערב בערב נאסף להוציא את רוחנו, להשיע את שאיפותינו
ולחות דעותינו, עד אשר נצליח לשנות את הערכים ולמצוא את המתוק שבמר
ואת המר שבמתוק, את הריק שבמלא ואת המלא שבריק, את הצר שברחב ואת
הרחב שבצר, את האחמול שבמחר ואת המחר שבאחמול —
— הילד! ניטשע האשכנזי מת, יחי ניטשע העברי! —
— הילד! טוב — אבל מה זה ניטשע? —
— הוא יצא מדעתו —
— השליכו את האיש החוצה! הוא אומר כי נשוא אנורתנו יצא
מדעתו — לא מן „השואפים“ הוא, מיושב הוא —
— הניחו לי, אינני מיושב — שואף אני, אה, מה כאד אני שואף! —
— ומה מאד אשאף אני! —
— ואני שואפת! — הה, לו ידעתם מה נאד אני שואפת! —
— ולצעק אני חפץ! —
— ריקניות, ריקניות איזמה אני חש בקרבי — לי חסר דבר; הכל חסר לי —
— לי צר המקום — אני שואף, שואף למרחביה — אני מתנונה, אני מתעלף —
— לא כן אתם עושים, אחיאל נא תשאפו בבת אחת; שאפו בסדר,
איש אחרי רעהו, למען יתבררו ויתלבנו הרבנים, ובכן מי האיש החפץ לשאף
יגיד לי מה שמו ונתתי לו רשות להביע את שאיפותיו. מי? העלמה כחלה?
טוב, תשאף העלמה הכבודה ראשונה!
— הה, לו ידעתם מה מאד אני שואפת! כל היום, וביחוד בין הערכים,
אני יושבת ותורה ותוספת ומהגעגעת. והגעגועים מה נעימים, מה מתוקים לגו,
לנו ולא לנפש! הלא זה חלי עכנו כי יטפחו רק את הנפש ולצרכי הגו לא
וישימו לב, הה, מתי ישנו הערכים! ואני יושבת כל היום, וביחוד בין הערכים
ליד החלון ואני מצפה לגבור, לענק — ולהתאגד אני חפצה, ולהתמוג ולהתאחד
עם — עם הנשגב והנעלה אשר שאורנו בעיני רוחי — והגעגועים מפסלים
ומחליקים את נשפתי בסלסול — באיזה סלסול ערב אשר לא ידעתי לכנות בשם —
— שאיפותיה של העלמה הכבודה ברורות ומפורשות היטב, היאבה
איש להעיר דבר על השאיפות האלה? אני מתחיל וניתן יד לזכוחים בענין הזה —
— מה יש כאן להתוכח? הבר, כמדומה לי, פשוט: העלמה הכבודה
מכיון שבגרה יש לה, כנראה, קצת געגועים לחתן —
— השליכו את האיש החוצה! לא מן השואפים הוא —
— מיושב הוא, מחשב קר השכל, הן הכרת פניו ענתה בו כי אינני
צעיר לימים —
— אחרי אשר השלכנו החוצה את הזר הקר אשר התערב בחברתנו,
הננו לשאף על פי דרכנו, עתה תור פוטיאל חברנו לשאף!
— אני שואף לתחית אוכתנו —

ופעם אחת קרה לו לר' יחיאל, ששב לביתו ומצא בחדרו איש,
שנבהל מאד בכואו, וירא — והנה איזה הפין בולט מתחת כנודו...
ור' יחיאל ידע, שהאיש הוא אינו מן הננבים, חס ושלום, אלא
עני הנון, שבשעת דחקו בא לבקש ממנו עזרה בצר, ולא עמד בנסיון.
והעמיד ר' יחיאל סבר פנים יפות, ואמר לאותו האיש:
— למלוה אתה צריך, יודי, משכון הבאת, הראה נא את המשכון.
והעני עומד ושנוי דא לרא נקשן.
— ולמה אתה מתבייש, יהודי... נלגל חוזר בעולם, היום אני
מלוה לך, מחר תלוה לי... אל תתבייש...
ובדברו נגש והוציא מגורת כסף מתחת בגדו והעמידה על
השלחן. ועושה ר' יחיאל את עצמו, כאלו הוא רואה את המנורה
בפעם הראשונה, והוא מסתכל ומתבונן בה, ואומד אותה בטביעת עינו.
ואותו האיש הפין לברוח ורגליו כמו לנחשטים הנוגן,
— וכמה אתה צריך, יהודי? שואל ר' יחיאל.
וזה — לשונו מרבך מלקוחו ואינו יכול לענות.
— אמנם בישן גדול אתה, ר' יהודי... כן... אבל מה
לעשות? אנסה להיות לך לפה:
— הנה — אומר ר' יחיאל — ימי הפסח ממשמשים ובאים;
מסופק אני אם יש לך לצרכי החנו... הנד נא — אין לך?
האמלל מרכין את ראשו...
בלי ספק! לא נביא ולא בן נביא אנכי, אבל פניך מעידים
בך, ואולי יש לך עוד בת להשיאה?
האמלל לא התאפק עוד ונעה בככי.
ולמה תככה? שוטה שבועלם! הלא אמרתי לך: נלגל הזורה...
ובכל זאת, ר' יהודי, אין לך רשות לככות באוני... שע"פ הדין מהויב
אני אך להלות לך; „עזוב תעזוב עמו“ כתיב, ולא לישמע קול בכיך...
וכיון שאינך רוצה להניד לכמה אתה צריך, אלוה לך כפי המשכון...
המשכון, אם אינני פועה בטביעת עינא, שוה הוא, לכל הפחות, עובר
לסוחר — מאה ר"כ... אני אלוה לך שבועים! לצרכי החג עשרה,
חמשים ועוד עשרה, להוצאות החתונה...
הימצא לך! וכשתרויח — תשלם...

ובימא דפנדא הפציר בי פעם אחת תלמידי אוציקל שאלך
עמו לראות את מעשה הבורית... רוצה הוא להראות לי את המכונות
היקרות והמחוכמות... לא יכולתי להשיב פניו והלכתי עמו. כביאה
עברנו דרך חדר קטן, צר מהכיל שני אנשים כרוחב בבת אחת, מן
המיצר באנו אל חצר גדולה מאד, ואחרי כך אל אולם המעשה,
שהיה גדול עוד מן החצר.

והטירה הגדולה מלאה מכונות, ועל יד כל מכונה ומכונה עומד
פועל ומתנועע אתה יחד... ונראה לי, שהפועל והמכונה היו לבשר אחד,
לגולם אחד, ששניהם בלי נשמה, בלי רצון, בלי מחשבה כל עיקר... ומתנועעים
הם יחדו תנועות קצרות וקבועות, וככה יתנועעו לעולמים, לעולמים...
והאזנים הרשות ממשק המכונות, משריקותיהן, מהכאותיהן...
מבול של קולות, מבול של מהומות שוחקות, שורקות ומצחקות,
ניהנם של רעש וחירוק שנים...

ותלמידי קורא באוני בקול את דבר המכונות ותעודתן ואני איני
שומע... מחשבה אחת נוראה מנקרת במהי; אומר אני בלבי: לו
יקומו משה ושמואל וכל הנביאים אחריהם, ויעמדו במקום הזה, וישאו
משא בשם אלהי העולם — הישמע קולם? היחרישו את המכונות,
הישיקו את הניהנם? ולבי עונה לי: לא... לא יחרישו ולא ישתיקו...
וקולם לא ישמע!

מראש הכנות רבות — בכל אופן דרוש מראש שהגדולים, האנשים והנשים, יתרגלו לאט לאט בדבור העברי, עד אשר יהו ביכולתם לדבר רק [עברית עם ילדיהם תיכף משתחילו לדבר, אבל אם הגדולים ידברו רק זרנגות או בלשון עם יעם, איך נוכל לקוות בי הילדים, אשר שפיע אינה כלל שפתם ושפת אבותיהם, ועשו אותה לשפה מדברת ע"י מה שהם למידים לגמנם בהפראות אחרות?!

— וכי בשביל שהוא בלי חתימת זקן לא ישלך החוצה?! הן אוניו השומעות כי בודק ובוחר הוא הכל בישב הדעת ובהגיון ארור כמעשה הזקנים המתנוסס. לא מן השואפים הוא! החוצה!

— אחרי אשר השלכנו החוצה את המפרוע החצוף, ויסיף נא פתואל לשאף! — אני שואף שתתרחב ושתתעשר לשוננו עד מאד, אני שואף להביע בה כל כושג חדש, ורוקא במלה אחת ולא בשתי מלים, וכזאת אפשר רק ע"י שנוי הערכין הכלליים. כל זמן שהערכים הישנים מושלים בעולמנו אנחנו מוכרחים לדבר גם באפסותינו אלה זרנגות או מעין ליעיות, לכן אני שואף שההיה שפה אחת לכל יושבי הבל —

— הידר! יחי עספערמנטא! —

— הרשות לשאף נתונה עתה לאליפו חברנו — אני שואף להתפתחות הצורך המטפני והמוכרי הגדול שבארם, אני שואף להרמת הרוח כשהיא לעצמה, אני שואף להפשטת הנשמיות, לשירה העמוקה שבבטול היש, אני שואף להליכה על הידים ולקניוח החוטם בגב היר ולא במטפת, כי בזה יושנו הערכין הישנים ויבראו לנו ערכים ומגמות לפי צרכינו והנוכחי נטיותינו, אני שואף להיות, להתבוננות, לחשבון הנפש ולהתפעלות ולהתלהבות ולדבקות —

— הידר! יחי המוסר! תחי החסידות! —

— ישאף עתה בלדר חברנו — אני שואף לחירות, לחירות בכל מכל כל, אני שואף לזווגים בלי קידושין ולחרדים מתורגמים, אני שואף לשנוי זכויות הנשים ולחיתור דגים מלוחים בפסח, אני שואף לקביעת שבע שעות עבודה ולהוצאה חרשה של "צאינה וראינה" ערוכה לצורך נשים משיכולות, אני שואף להתמוגות כל —

— ולהרחת ברוחין בבית המרחץ; כי לזאת הוא נצרך עד מאד — גם אגדת השבטים היתה מועילה לו בכתינות רבות —

— השליכו את החצוף החוצה! הוא נועז ללעג לשואפנו הגדול, לבלדר! — סורו כמני, גם אני שואף, אבל אינני שואף לקטנות כמכם, כי אם לגדולות, רק בשאיפות חזקות וכבירות נניע אל המטרה, לשנוי הערכין, הלאה הפעולות, הלאה גם השאיפות החלשות — תחינה השאיפות החזקות!

— הידר! יחי — כה שבו?

— יגיד לנו השואף הוה מה הן שאיפותיו החזקות —

— אָה, אני שואף! הוי, מה מאד אני שואף! אני שואף להושיב את כל שוכני ארץ עלפני הירח והמאדים; או, לכל-הפחות, להושיב אתכם כלכם בבית המשוגעים —

— החוצה! גרשו בחרפה את החצוף הרמאי! אבל הוא קדם לנוס ולהמלט — כן דרך המיושבים, המחשבים: מוגי לב הם כלם. — אל נא נשים לב למקרה הוה, כוה וכוה יקרה את השואפים לגדולות, לשנוי הערכין, יאמרו עלינו המחשבים הקרים כי משוגעים אנחנו, אך מי כמונו יודע מה עמקן מחשבותינו ומה צדקן מאויינו! ובאבת אני דן אותם לכף זכות, הם, המתאמרים למיושבים, אינם יכולים כלל להבין את התסיסה הגדולה המרוכמת אותנו מעלה מעלה; כי הם שקועים בהבלי העולם, הם עסוקים במלאכתם, בבקשת פרנסה, בצרכי החומר, ואולם אנחנו הפנוים מכל עסק גשמי, אנחנו חפשים מכל משלח יד, אנחנו רק אנחנו נוכל להפנות כליל לצרכי הרוח ולפקח על כל מחסוריו, ואנחנו נוכחנו אחרי עומק העיון כי גדולים וטובים אנחנו מיתר היהודים, ולכן עלינו החובה לשאף בחוקה לשנוי כל הערכין —

— הידר! נחיה אנחנו! — נחיה, בודאי נחיה, אבל הלוני נא חמש פרושות — אני? מאין אקח? פנה לך אל חברתנו השואפת, אל הבחולה הנכבדה מרת מחלה — ובכן אני פוגר את אספתנו הראשונה, היא היתה פוריה מאד, היא הוכיחה לנו מה גדול כחנו לשאף, בטוח אני כי מאספה לאספה, מערב לערב, תרבינה ותחוקנה שאיפותינו —

— אָה, אָה, מה מאד אני שואף! — מרתחיה, שנוי הערכין! — ולבנות אני צריך! ולצעק אני חמק! — ולאכול אני חמק! —

י"ה מ"בויב,

— הידר! יחי פוטיאל! תחי תחית אומתנו! — ידעתי מראש כי שאיפה זו תמצא הר בלב כלכם, אבל הרשנוי נא לפרוט ולבאר בריוק את השאיפה הזאת המשתפת לכלנו הצעירים, אני שואף להושיב את עמנו על אדמת אבותינו, למען ישוב לחיות חיי הבע, הפשי מעול הגלות ששמו עליו ופשי מעול הרוח אשר העמים על ציוריו בעצמו, אכנס גם הזקנים, המיושבים, המחשבים הקרים —

— הבו למיושבים! ירקו בפני המחשבים הקרים! — המחשבים הקרים אומרים גם הם כי יחפצו בתחית האומה על אדמת אבותינו, אבל רק במים ידברו כזאת, ושאף לא ישאפו, כל אומות העולם תוקעות יתר בארץ ישראל, והזקנים שלנו, המיושבים שלנו, מחשים! האשכנזים בונים מסלות הברזל בקרבת ארץ ישראל, והמחשבים הקרים שלנו יושבים בחבוק יום! האנגלים חופרים חפירות מתחת למשואות נינוה ובבל וגם במספי וירושלים, והזקנים שלנו אינם שולחים אפילו אצבע קטנה לעשות אויה דבר!

— והאיטלקים מתחככים בארץ כוש והאנגלים פרשו מצודתם על ארץ מצרים, ואנחנו אין אנו כוכשים דבר וזלת את פנינו בקרקע, — כמדומה לי כי התל יתהל בנו האיש הוה, כן, כן, בעל-זקן הוא, לא מן השואפים הוא — השליכוהו החוצה!

— אחרי אשר השלכנו החוצה גם את המפריע השני, הנני להעיר און לפוטיאל חברנו על הסעיף השכונים ותשעה של תקנות אגודתנו, לאמרו: "חברי האגודה מתחייבים לבחלי חלק בסועל בשום מפעל צבורי או לאומי במטרם יושנו כל ערכי החיים", לכן ברור הדבר כי לנו, השואפים, אסור לעת עתה לבנות מסלות הברזל בארץ ישראל, וכדומה —

— ידעתי, ידעתי, אדוני הנשיא, ואינני אלא שואף; אני שואף לישוב ארץ ישראל, אך כמוכן לא ע"י מעשה ידיו אנחנו, אבל הזקנים שלנו, המתנוגים והמיושבים שלנו, הם אינם שואפים, כי אם פועלים ועושים, ולכן אני מתקצף עליהם, אני לכשעצמי איני מסתפק כשאיפות גשמייות, אני שואף גם לתחית עמנו ברוח, לשנוי הערכין בחנוך —

— הידר! יחי החנוך המתוקן! —

— כן, חנוך מתוקן, אני שואף לאוניברסיטא עברית, ואני מרחיק לכת עוד יותר: אני שואף גם לאקדמיה עברית למדעים ולמלאכת מחשבת; ואני מרחיק לכת עוד יותר: אני שואף להעתיקים עברים מיוחדים לכל ענפי הספרות, המדעים, התעשייה וכלאכת מחשבת, אני שואף, למשל, לעתון עברי אשר יהיה מוקדש כלו לביור העיונות הכבירים של שטרינדברג, מטרלינג, פיל בארעס — הידר! טוב — אבל מה הן המלים הורות האלה?

— לא לחנם התשמט פוטיאל בהאונברסיטות שבשוויציה וגם בשרלוטנבורג — הוא יודע הכל!

— פתואל חברנו חמק לשאף גם הוא, אני נוהן לו הרשות — אני שואף להרחבת לשוננו, אני שואף לתחית שפת עבר בפי תינוקות של בית רכם —

— הידר! יחיו בתי הספר ביפו! — לא אל בתי הספר ביפו היתה בונתי, אני שואף לבתי ספר עברים פה בחו"ל, בתי הספר ביפו לא הצליחו, לכן אני שואף לבתי ספר עברים בחו"ל, אני שואף שילמדו בני ישראל פה בחו"ל הכל בעברית — ואיך יכנסו אחרי כן לבתי הספר הכלליים? — מי ערב את לבו לשאל כזאת? השליכו אותי החוצה! ספקן הוא, בעל הגיונות קרי הוא —

— הניחו לי, הלא תראו בו אין לי חתימת זקן?! שואף אני כמכם, זגם באוניברסיטא בשוויציה התלוננתי שנה תמימה, אבל אני חש ומרגיש כי רק ארץ ישראל מסוגלת לתחית שפת עבר בדבור, לכן אני שואף שיהיו לנו שם בתי ספר עברים ושהתלמידים ילמדו שם הכל בעברית, אבל פה בחו"ל — לא זה המקום לדבור עברי.

— אבל הלא שמעת כי בארץ ישראל לא הצליחו בתהים העברים, והדבור העברי לא עשה שם כל חיל בעשר שנות קיומם של בתהים ביפו ובמושבות, לכן אנחנו שואפים לדבור העברי פה בחו"ל —

— הידר! תחי השטה הטבעית! — אבל הן בארץ ישראל שוררת השטה הטבעית זה יותר מעשר שנים, ואם שם לא הצליחה איך תצליח פה בחו"ל? נבדוק נא הישב את הסבות מפני מה אין הדבור העברי מצליח אפילו בארץ ישראל — אולי אי אפשר כלל לעשות את הלשון העברית לשפה מדברת לעת כזאת — אולי נחזיק לעשות

III יאהרגאנג. ערשיינט יעדע וואך. III יאהרגאנג.

א יאהר צייט איז פאר יעדער אנשטענדיגער צייטונג א שטיק לעבען פון דעם פאלק, וועלכען זי ריענט. אין אזא צייטונג שפיענעלט זיך אב דאס לעבען פון פאלק, זיינע פריידען און ליידען, זיינע האפנונגען און שטרעבען אלעס וואס דאס פאלק לעבט איבער. מיר מיינען, אז מיר האבען דאס רעכט צו זאגען, אז אונזער צייטונג "דער יוד" פערנעמט זיך מיט אלע פראגען און ענינים וועלכע קענען ברענגען נוצען דעם יודישען פאלק אין זיין טעגליכען לעבען, ווי אויך אין זיין צוקונפט. זי דערמאנט איהם זיין פער- נאנענהייט, אין וועלכער אונזער פאלק קען געפונען טרייסט און מוסה צו האלטען שטאלן זיין קאפ אין צו געהן ווייטער זיין וועג מיט האפנונג אויף בעסערע צייטען.

"דער יוד" לעבט צוזאמען מיט זיינע לעזער, און ריענט זיי מיט אלע קרעפטען, נישט שפארענדיג קיין מיה און מאטעריעלע מיטעל. יעדעס יודישע הויז, יעדע יודישע פאמיליע געפינט אין "דעם יוד" א פריינד אין זייערע פרייע מינוטען. אין דעזער ריכטונג וועט "דער יוד" אויך ווייטער געפיהרט ווערען, מיר וועלען אויך ווייטער נישט שפארען קיין מיה און נעלה, כדי צו פערבעסערען און פעררעסערען אונזער צייטונג, ווי ווייט מעגליך.

ווי ביז אהער וועט דער "יוד" ענטהאלטען פאלגענדע אבטהיילונגען:

- I. לייטאטיקלען.
- II. פובליציסטיק.
- III. פאליטישע איבערזיכט.
- V. די יודישע וועלט.
- V. אלגעמיינע וועלט-נייעס.
- VI. צייטונגס שטימען.
- VII. יודישע שטערט און שטערמליך.
- VIII. מען שרייבט אונז: קארעספאנדענצעס.
- IX. בעלעשטעטיק.
- X. שירים און נאציאנאל-לידער.
- XI. היסטארישע, טרעגלונגען און מאנאגראפיען.
- XII. אגידות פון ארץ-ישראל.
- XIII. ביאגראפיעס, פון יודישע גרויסע לייט.
- XIV. פאפולערע וויסענשאפטליכע אטיקלען.
- XV. קריטישע אטיקלען. איבער נייע בוכער.
- XVI. פעליעטאגען.

פאר די אבאנענטען פון דעם יוד אויף דאס יאהר 901 האבען מיר פארגענומען א גרויסע אויסגאבע וועלכע ערשיינט דאס ערשטע מאל אין דער יודישער ליטעראטור:

די וועלטגעשיכטע

בעארבייט נאך די נייעסטע און בעסטע קוועלען.

דאס בעקענען זיך מיט דער וועלטגעשיכטע איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענטש. די וועלטגעשיכטע עפענט איהם די אויגען און ווייזט איהם אויף, ווי אזוי די מענשהייט האט זיך ענטוויקעלט פון אנהויב אן ביז דער לעצטער צייט, פון דער צייט, בשעת דער מענטש איז נאך געווען ווילד און גראב ביז דער צייט ווען ער איז געקומען צו מעגליכקייט, זיטליכקייט און ציוויליזאציע. אט דאס וויכטיגע און גרויסע ווערק האבען מיר בעשלאסען צו געבען די אבאנענטען פון דעם יוד צו אזא ביליגען פרייז, אז יעדער זאל אימשטאנד זיין צו האבען דאס גרויסע ווערק אין זיין הויז, געהמליך:

יעהרליכע אבאנענטען קענען בעקומען 4 בענדער וועלטגעשיכטע

פיר 1 רובל (פארטא 50 קאפי) - פיר 3 קראנען (פארטא 1/1 קראנען).

די יעהרליכע אבאנענטען (הן די וואס שיקען איין די גאנצע 5 רובל מיט אמאל, הן די וואס צאהלען אין ראטען), וועלכע וילען אויך בעקומען די וועלטגעשיכטע, זאלען ביים אבאנירען זיך, איינשיקען אויך דאס נעלד פיר דער וועלטגעשיכטע. די וואס שרייבען אויס דעם יוד' האלבעיהרליך אדער פיערטהעליעהרליך קענען בעקומען יעדען באנד וועלטגע- שיכטע פיר קאפ.

די וועלטגעשיכטע וועט צושיקט ווערען באגרווייז, דאס ערשטע באנד אין חרש יאגאר, דאס צווייטע אין אמריל, דאס דריטע אין יולי און דאס פיערטע אין אקאבער.

די אבאנענטען פון "יוד" איף דעם יאהר 1901 וועלען נאך בעקומען אומויסט אהן שום צוצאהלונג

12 בילדער פון יודישען לעבען אמאל און איצטער

געארכייט פון בעריהטע קינסטלער און געדרוקט אויף דעם פיינסטען סאפערי. יעדען חרש וועלען די אבאנענטען פון "יוד" בעקומען איין בילד אלס בילאגע אזוי אז דורך דעם יאהר וועט זיך ציוויליזאציע א רייכער יודישער בילדער-אלבום.

אבאנעמענט פרייז פון דעם יוד

יעהרליך - 5 רובל, האלבעיהרליך - 3 רובל, פיערטהעליעהרליך - 1 רובל 50 קאפ, פאר 1 כאנט 60 קאפ, יעהרליך אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען 2 רובל, דעם 1-טען אמריל 2 רובל און דעם 1-טען אינוסט די לעצטע ראטע 1 רובל.

פיר דארעסע: פיר רוסלאנד:

Товарищество „Аxiacaфb" Bapишaвa, почтoвoй ящикъ 25. Administration „DER JUDE" Krakau, Gertrudagasse Nr. 19. גערוועליך מווארדא 6

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו' ותרגומן לשפות רוסיה ואשכנז

מאת ש. י. פיין (המנוח).

עם הערות (בסוף כל הלך) על השמות הנוגעים להכמת הרפואה בכל ענפיה

מאת ד"ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאה לאור

ונשלחה לכל ההותמים

חוברת יד חוברת

הספר יוצא לאור במהירות 2 באנען

מחיר כד מחברת 22 ק"פ ועם פארטא 24 ק.י.

אולם לחותמים הוול המחיר ע"פ התנאים

(א) וכתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 ר"ב.

(ב) " " " " " " 20 חיב' — 3 " " "

(ג) " " " " " " 10 " — 180 " " "

החותמים מקבלים החוברות בכד שבוע הפשי מפארטא.

כתבת המ"ל: Издат. „Ахисафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

בכית מסחר הספרים אשר

לאחיאסף

נמצא להמכר הספרים החדשים האלה:

- Bambus, Palästina. Land und Leute. Reiseschilderungen (ספור מסע בארץ הקדושה) R. 1,20
- Bernfeld, Juden und Judenthum im XIX Jahrhundert (חקירות התפתחות היהודים והיהדות ה-19 בשנות מאה הי"ט) — 1,25
- Jensen, die Juden zu Köln (ספור היסטורי יהודים באשכנז בימי הביניים) — 1,50
- Lublinski, Jüdische Charaktere bei Grillparzer, Hebbel etc. (מאמרי בקרת). — 1 —
- Zangwill, Kinder d. Ghetto 2 Bände (רומן) — 3,75
- Zangwill, Der König d. Schnorrer (ספור סטירי) — 1 —
- Cronbach, Aus d. Notizbuch d. Onkel Jonas (ספורים סטירים מחיי היהודים) — 75
- Dolivet, Jude! (רומן נודע לשם) — 1,75
- Kohn, der Alte Grenadier, die fhdelen Alten (שני ספורים ממחבר הספור הנודע „גבריאל“) — 75
- Berg, Der Herr Hofprediger (ספורים מחיי היהודים) — 75
- Samtner, Der Rabbi von Liegnitz (ספור) — 75
- Dreufus Kapitän, Briefe aus der Gefangenschaft (קובץ של מכתבי דרייטום) — 2 —
- Bernfeld Dr. Das Buch der Bücher (חקירות בתולדות התנ"ך) — 2 —
- Klausner-Davoc, Jacob (דרומה) — 1 —
- Kayserling Dr., Christoph Columbus u. der Anthel der Juden — 1,50
- Lublinski S. Litteratur und Gesellschaft im XIX Jahrhundert, Band I-IX. jeder Band á — 1,50

הספרים האלה הנוגעים לחיי היהודים וחכמת ישראל מצטיינים בערכם ונרפסו בתכלית היופי וכל איש יהודי שפת אשכנז ימצא בט הפיץ רב.
 דורשי הספרים יפנו אל:
 Издательство „АХИСАФЪ“, Варшава.

מחויק ומברוא את הגוף, מועיל לעכול המזון ונעים בטעמו. יקר מאד לחולים במחלת האנטריא ולחולים השבים לאיהנם. עומד בטעמו על פי האמצעי של פאסטור. על כל בקבוק נמצא חותם בית-המכס בליבו ומצורת לו מחברת הר. דע-באררע אות ויין סן-רפאל, כי מוין הוא ומברוא את הגוף ומרפאו. ויין סן-רפאל נמכר בכל בתי המרקחת ובתי ממכר סמ"ה הרפואה ברוסיה.
 חברת ויין סן-רפאל
 בווילאנס-דראם (צרפת).

אזהרה

Compagne du Vin de „SAINT-RAPHAEL“

Valencé Drôme, France, נוסדה בשנת 1872

מודיעה, כי נראה בשוק ויין סן-רפאל מוויף ועל כן ישימו נא קוני היין את עינם על חותם הפאבריק (Trade Mark) שלנו המאושר ע"י הדפרטמנט למסחר ולחרשה המעשה ע"ס ג' 1438. על כל בקבוק נמצא חותם בית המכס, חותם הפאבריק והמארקע של אגורה הפאבריקנטיס נגד היופיים ומחברת הר. דע-באררע עיד ויין סן-רפאל כי מחוק הוא את הגוף ומרפאו.

וויכטיג פיר ציוניסטען !!!

נאָטען פֿיר די נייע יודישע נאַציאָנאַלע לידער, נעמליך:

- 1 עור לא אכרה תקיחו (עם לעבס) (5 צונג-לידער, אונזער האפנונג).
- 2 שם במקום ארים.
- 3 ארץ אבות.
- 4 ייא עזדער.

דיא פראכפאללע נאָטען, וועלכע סאָסטען נור 9 פענס (35 קאָפּ) און מיט די ליעדער צוזאמען 1 שילינג (50 קאָפּ), איז צו בעקמען אין די רעדאָקציאָן „Die Welt“ אין וויען, אין ביי פּערלאָג „אחיאסף“ אין וואַשאַ, און ביי דעם פּערלענדער ר. מאוין בוכהאַנדלער אין האַנדאָן וועלכער איז דער הויפט אגענט פיר די גרעסטע בוכהאַנדלונגען פון איירופאַ אין אמעריקאַ, און ביי איהם איז דער גרעסטער אוסוואהל פון אלער האנד ספרים און ביכער, אין אלע מאָדערנע שפראכען, אויך אלער האנד מעטהאָדעס לערערע ביכער, בריפען שטעלער און ווערטער ביכער, צו לערנען זיך ענגליש, העברעאיש, דייטש, פראנצויזיזש, אלער האנד בילדער, פערשידענע צייטונגען, אויך די יודישע וואָכענטליכע צייטשריפטען „רעד יוד“ און „די וועלט“ און אלע ציוניסטישע בראַשווען, יעצט איז ערשינען 2 נייע בראַשווען פאריזער יודישע אויסשטעלונג, און אין וואס ליגט אויב דער הילף, פריז 1 1/2 פענס (6 קאָפּ), ספר נצח ישראל פין זאכ שור בעל „הפסגה“ מישיקאגא. דער סר ענטהאלט 173 בלעטער ער איז אויבער פון די וויכטיגסטע ספרים, פריז 5 שילינג (2.50 רויכ), ספר רפואות להרמב"ם אובערגעשריבען פון די שריפטען פון בריטש מוזע-אום אין לאַנדאָן, פריז 1 שילינג מיט 4 פענס (70 קאָפּ). די אדרעסע:

R. MAZIN, BOOKSELLER
 100 old Montague str. London E England

עקסטרא בעקאנט מאכונג קורצליך ערשיינט אין מיין פער-לאַג, גרופע נבילר פון אלע רעלעגאנטען פון 4 טען ציוניסטישע קאָנגרעס אין לאַנדאָן.